

EKOS PRACOWNIA OCHRONY ŚRODOWISKA
mgr inż. Jerzy Rachwald Kijany 27a 21 - 077

korespondencja: ul. Faraona 6/55 20-635 Lublin
NIP:922-173-65-14 posekos@tlen.pl tel. 081/442 37 77 fax 081/533

70 70

GMINA PARCZEW

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA

NA LATA 2004 - 2014

Autorzy:

dr inż. Iwona Szczepanowska

mgr inż. Jerzy Rachwald

- kierownik zespołu

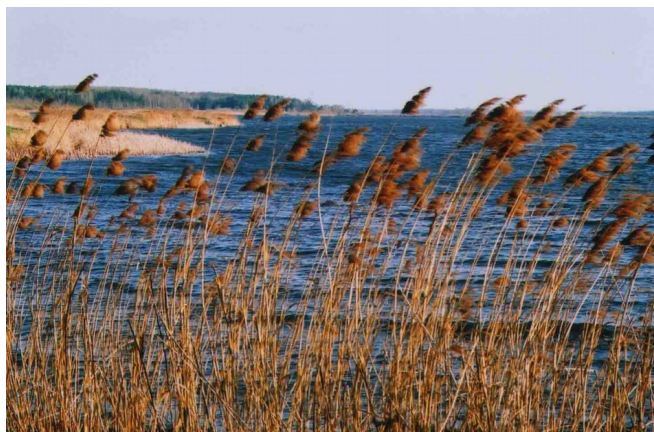
Lublin, sierpień 2004 r.

ZAWARTOŚĆ

1. Program ochrony środowiska
2. Akty prawne
3. Literatura

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA

„Program ochrony środowiska wraz z Planem gospodarki odpadami dla Gminy Parczew na lata 2004 – 2014” powstał w oparciu o umowę zawartą dnia 16.04.2004 r. między Gminą Parczew reprezentowaną przez

mgr inż. Stanisława Mrocza – Burmistrza a mgr inż. Jerzym Rachwaldem – właścicielem Pracowni Ochrony Środowiska „EKOS”.

Do sporządzenia wymienionych opracowań posłużyły materiały dostarczone przez Gminę, informacje uzyskane od podmiotów gospodarczych i instytucji oraz własne, zebrane w terenie.

Treść opracowań była uzgadniana na bieżąco i konsultowana z Referatem Inwestycji, Planowania Przestrzennego i Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego, przede wszystkim z p. Stanisławem Waszkiewiczem, któremu niżej podpisani serdecznie dziękują za życzliwość i pomoc oraz z Radą Miejską w Parczewie.

Rada Miejska w Parczewie zatwierdziła Program ochrony środowiska uchwałą nr XXI/150/2004 z dn. 30 listopada 2004r. oraz Plan gospodarki odpadami – po uzyskaniu pozytywnej decyzji Zarządu Województwa Lubelskiego wyrażonej w uchwale nr CXLI/1809/04 z dn. 25 października 2004r. – uchwałą nr XXI/151/2004 z dn. 30 listopada 2004r.

Autorzy wyrażają nadzieję, że oba opracowania przyczynią się do zachowania i poprawy walorów środowiska naturalnego Gminy Parczew.

Lublin, dn.. 1 grudnia 2004r.

dr inż. Iwona Szczepanowska

mgr inż. Jerzy Rachwald

SPIS TREŚCI

1. Streszczenie w języku niespecjalistycznym	1
1.1. Ogólna informacja o gminie	1
1.2. Infrastruktura	1
1.2.1. Gospodarka wodno-ściekowa	1
1.2.2. Gospodarka odpadami	2
1.2.3. Gospodarka ciepłna i energetyczna	2
1.2.4. Komunikacja	2
1.3. Środowisko naturalne	3
1.3.1. Powietrze atmosferyczne i hałas	3
1.3.2. Wody	3
1.3.3. Gleby	5
1.3.4. Krajobraz	5
1.3.5. Rośliny i zwierzęta	6
1.4. Zdrowotność mieszkańców	6
1.5. Planowane inwestycje	6
2. Informacje o gminie	8
2.1. Usytuowanie , powierzchnia	8
2.2. Miejscowości	7
2.3. Zaludnienie	10
2.4. Sytuacja demograficzna	10
2.5. Struktura mieszkaniowa	11
2.6. Struktura użytków rolniczych	11
3. Infrastruktura	13
3.1. Wodociągi	13
3.2. Kanalizacja	15
3.3. Oczyszczalnia ścieków	15
3.4. Gospodarka odpadami	17
3.5. Gospodarka ciepłna i energetyczna	17
3.6. Komunikacja	18

3.7. Zalecenia	19
4. Środowisko naturalne	21
4.1. Powietrze atmosferyczne i hałas	21
4.1.1. Stan istniejący	21
4.1.2. Źródła zagrożeń	22
4.1.3. Skutki zanieczyszczenia powietrza	26
4.1.4. Zalecenia	26
4.2. Wody	27
4.2.1. Wody podziemne	27
4.2.1.1. Stan istniejący	27
4.2.1.2. Przyczyny zagrożeń	29
4.2.1.3. Zalecenia ochrony wód podziemnych	29
4.2.2. Wody powierzchniowe	30
4.2.2.1. Przyczyny zagrożeń	30
4.2.2.2. Zalecenia ochrony wód powierzchniowych	31
4.3. Gleby	35
4.3.1. Stan istniejący	35
4.3.1.1. Przyczyny zagrożeń	36
4.3.1.2. Zalecenia	36
4.4. Krajobraz	39
4.4.1. Typy krajobrazu	39
4.4.2. Zalecenia	41
4.5. Roślinność	43
4.5.1. Zbiorowiska roślinne	43
4.5.2. Zalecenia	46
4.6. Fauna	53
4.6.1. Gatunki chronione i rzadkie	53
4.6.2. Zalecenia	54
4.7. Edukacja ekologiczna	55
4.7.1. Zalecenia	56
5. Zdrowotność mieszkańców gminy	58

5.1. Stan istniejący	58
5.2. Zalecenia	58

6. Koszty ochrony środowiska i planowane inwestycje 60

Spis tabel i wykresów

Wykres 1. Miejscowości i mieszkańcy gminy Parczew.....	8
Tabela 1. Miejscowości gminy Parczew i ilość mieszkańców	9
Wykres 2. Struktura użytkowania gruntów.....	12
Tabela 2. Wodociągi	14
Tabela 3. Sieć kanalizacji sanitarnej	15
Tabela 4. Wyniki analiz ścieków z dnia 08.03.2004r.	16
Tabela 5. Infrastruktura - Zagrożenia, zalecenia	20
Tabela 6. Emisje do powietrza	23
Tabela 7. Wody - Zagrożenia, zalecenia	32
Tabela 8. Gleby - Zagrożenia, zalecenia	38
Tabela 9. Krajobraz - Zagrożenia, zalecenia	42
Tabela 10. Roślinność - Zagrożenia, zalecenia	52
Tabela 11. Fauna - Zagrożenia, zalecenia	54
Tabela 12. Plan wydatków inwestycyjnych gminy do roku 2013	61
Tabela 13. Wydatki na ochronę środowiska	62
Karta zadań ochronnych – ochrona powietrza	64
Karta zadań ochronnych – wody podziemne	65
Karta zadań ochronnych – wody powierzchniowe	66
Karta zadań ochronnych – ochrona gleb	67
Karta zadań ochronnych – ochrona krajobrazu	68
Karta zadań ochronnych – ochrona przyrody	69

1. Streszczenie w języku niespecjalistycznym

1.1. Ogólna informacja o gminie

Gmina Parczew leży w południowo-zachodniej części powiatu parczewskiego i sąsiaduje z czterema gminami powiatu parczewskiego oraz trzema powiatu lubartowskiego.

Gminę zamieszkuje 15 796 osób, z czego w Parczewie 11 515.

Zaludnienie gminy zmniejsza się od kilku lat z powodu migracji i starzenia się społeczeństwa.

Większość mieszkańców gminy zajmuje się rolnictwem, część pracuje dodatkowo w innych dziedzinach.

Największą część powierzchni gminy zajmują grunty orne. Lesistość wynosi 26,9% i jest mniejsza od średniej krajowej (ok. 28%) a większa od wojewódzkiej (22,5%). Duży procent zajmują wyłączenia, tzn. grunty przeznaczone pod budownictwo i nieużytki.

Bogactwem gminy są jej zasoby naturalne: czyste powietrze, cisza, otwarte przestrzenie, lasy, bagna, stawy i łąki, bogactwo gatunkowe flory i fauny oraz zabytki architektury (drewniane chaty, kapliczki przydrożne, itp.).

1.2. Infrastruktura

1.2.1. Gospodarka wodno-ściekowa

Gmina jest w dużym stopniu zwodociągowana, ale system wodociągów nie obejmuje wszystkich mieszkańców.

W Parczewie funkcjonują 3 ujęcia wody (w tym jedno rezerwowe) ze stacjami uzdatniania. Woda jest dobrej jakości. Jej właściwości poprawia się przez odżelazianie, odmanganianie i chlorowanie.

Miasto jest prawie całkowicie skanalizowane a wsie szczątkowo. Wszystkie gospodarstwa należy zatem przyłączyć do kanalizacji lub wyposażyć w oczyszczalnie przydomowe, likwidując szamba.

W Parczewie funkcjonuje oczyszczalnia ścieków typu mechaniczno-biologicznego, którą zarządza i obsługuje Zakład Usług Komunalnych. Oczyszczalnia jest

nowoczesna i zadbana, ma dużą rezerwę technologiczną i spełnia wymogi ochrony środowiska.

1.2.2. Gospodarka odpadami

Zbiórką odpadów jest objęte miasto, na wsiach zbiórka nie jest prowadzona. Odpady są zbierane głównie w zmieszaniu. Zbiórka selektywna została zapoczątkowana w oparciu o zestawy pojemników do odzysku tworzyw sztucznych, makulatury i szkła. Na składowisku odbiera się z odpadów stłuczkę szklaną.

Niedoskonałość gospodarki odpadami polega na niedostatecznym wyposażeniu składowiska odpadów, braku odbioru odpadów komunalnych od wszystkich mieszkańców gminy i braku powszechnej selekcji i segregacji.

Gmina ma w planie budowę zakładu utylizacji odpadów ale do chwili rozpoczęcia jego działalności należy rozpowszechnić odbiór odpadów komunalnych z selekcją i segregacją, zmodernizować składowisko i stale edukować mieszkańców.

1.2.3. Gospodarka ciepła i energetyczna

W mieście funkcjonuje ciepłownia komunalna i dwie kotłownie lokalne. Kotłownia komunalna powinna być zmodernizowana, ponieważ jest źródłem zanieczyszczeń powietrza.

Sieć ciepłownicza jest rozbudowywana, co likwiduje lokalne ciepłownie węglowe.

Na wsiach mieszkańcy korzystają z kotłowni przydomowych, opalanych głównie węglem.

Gmina nie posiada zasilania w gaz ziemny. Sieć elektryczna obejmuje całą gminę, jest modernizowana i stale konserwowana.

1.2.4. Komunikacja

Przez gminę przechodzą drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Natężenie ruchu jest umiarkowane ale w Parczewie wzrasta w godzinach szczytu.

Część dróg i chodników wymaga remontu. Trzeba poprawić stan zadrzewień i zwiększyć ich ilość.

1.3. Środowisko naturalne

1.3.1. Powietrze atmosferyczne i hałas

Powodem lokalnych zanieczyszczeń powietrza są:

- transport kołowy przy głównych drogach w centrum Parczewa oraz drogi wysypane żwirem,
- nieodpowiednia eksploatacja składowiska odpadów,
- emisje pyłów i gazów z zakładów przemysłowych i firm,
- ogrzewanie domów węglem kamiennym,
- spalanie odpadów plastikowych w domowych kotłowniach.

Przyczyną pogorszenia klimatu akustycznego jest transport drogowy i wyloty z układów wentylacyjnych niektórych zakładów.

Zagrożeniom tym należy przeciwdziałać przez:

- zaprzestanie spalania w paleniskach domowych odpadów plastikowych i gumy,
- propagowanie ekologicznych nośników energii (gaz, drewno, olej, biomasa),
- gazyfikację gminy,
- tworzenie stref zieleni i zwiększanie zadrzewień wzdłuż tras komunikacyjnych,
- przestrzeganie lokalizacji budynków mieszkalnych względem tras komunikacyjnych oraz przemysłu i uciążliwych usług względem zabudowy mieszkaniowej,
- prawidłową eksploatację składowiska odpadów,
- edukację mieszkańców.

1.3.2. Wody

Wody pochodzą z poziomu kredowego, który jest w kontakcie z poziomem czwartorzędowym. Poziom czwartorzędowy zalega na różnej głębokości, stąd możliwe jest antropogeniczne zanieczyszczenie wód.

Źródłem zagrożeń są:

- nieszczelne szamba,
- szczątkowa kanalizacja sanitarna,
- dzikie wysypiska,

- chemizacja rolnictwa,
- melioracje odwadniające,
- eksploatacja kopalni piasku i żwiru.

Przeciwdziałać tym zagrożeniom należy przez:

- kontrolowanie stanu wód,
- wyznaczanie stref ochronnych,
- uzdatnianie wody,
- budowę kanalizacji w gminie,
- prawidłową eksploatację składowiska odpadów i likwidację dzikich wysypisk,
- zmniejszenie stopnia chemizacji rolnictwa,
- poprawę poziomu edukacji ekologicznej.

Obszar gminy leży w zlewni rzek Piwonii Parczewskiej, Konotopy i Tyśmienicy. Stan ich wód nie odpowiada normom. Docelowo powinny osiągnąć II klasę czystości.

Rzeki są prawie całkowicie uregulowane i mało wodne. Ich jakość pogarsza:

- słabo rozwinięty system kanalizacji,
- spływy powierzchniowe z pól i tras komunikacyjnych,
- źle eksploatowane składowisko odpadów i dzikie wysypiska,
- melioracje odwadniające.

Wody powierzchniowe należy chronić przez:

- budowę kanalizacji sanitarnej,
- uporządkowanie gospodarki ściekowej w sąsiednich gminach,
- budowę separatora wód deszczowych w Konotopie,
- likwidację dzikich wysypisk i prawidłową eksploatację składowiska odpadów,
- zakładanie przydomowych oczyszczalni ścieków,
- racjonalną chemizację rolnictwa,
- zwiększanie lesistości, pozostawianie zadrzewień wzdłuż cieków i tworzenie nowych,
- systematyczne kontrolowanie jakości wód.

1.3.3. Gleby

W gminie występują głównie gleby pseudobielicowe, bagienne, torfowe, murszowe i brunatne.

Gleby są zakwaszone, słabych klas bonitacyjnych. Zagroża im chemizacja rolnictwa, przemysł, rozwój sieci dróg, dzikie wysypiska śmieci i składowisko odpadów, eksploatacja kopalni, przejmowanie gruntów dla potrzeb budownictwa, przemysłu i usług.

W celu poprawy jakości gleby należy:

- zaktywizować doradztwo rolnicze,
- zwiększać lesistość na terenach ugorowanych i słabych klas,
- nasadzać zadrzewienia pasowe w pobliżu zakładów przemysłowych,
- racjonalnie eksploatować składowisko odpadów i likwidować dzikie wysypiska,
- kontrolować stan jakości gleb w zagrożonych miejscach.

1.3.4. Krajobraz

W gminie dominuje krajobraz kulturowy. Zmiany wprowadzone przez człowieka są tak duże, że istnienie tej formy krajobrazu jest możliwe tylko dzięki stałym zabiegom.

W celu zachowania dobrego stanu i różnorodności krajobrazu należy:

- przy drogach, zakładach i w mieście sadzić drzewa i krzewy, dbać o istniejące, dobierając gatunki do siedlisk,
- konserwować zabytki,
- parki utrzymywać w dobrym stanie sanitarnym,
- zachowywać i chronić istniejącą zabudowę,
- edukować i zachęcać mieszkańców do dbałości o czystość i porządek w obejściach i na posesjach.

1.3.5. Rośliny i zwierzęta

Bogactwo roślin i zwierząt jest bardzo duże lecz nierozpoznane, z uwagi na brak inwentaryzacji przyrodniczej gminy, którą należy sporządzić. W wyniku powstania inwentaryzacji zostaną wskazane gatunki rzadkie i chronione oraz obiekty cenne przyrodniczo, które należy uznać za podlegające ochronie.

W gospodarce leśnej należy dążyć do przebudowania drzewostanów stosownie do siedlisk, zwiększenia lesistości gminy, chronić olsy oraz chronić obszary podmokłe przez zabranianie melioracji, regulacji cieków, zanieczyszczania wody, zaśmiecania.

Należy propagować rolnictwo ekologiczne.

Należy pielęgnować i chronić obszary objęte ochroną.

1.4. Zdrowotność mieszkańców

W celu poprawienia zdrowia i przedłużenia życia mieszkańcom należy:

- uczyć zasad BHP przy pracy ze środkami ochrony roślin i nawozami,
- propagować zdrowe zasady odżywiania i samokontroli organizmu,
- organizować „białe niedziele”,
- zapraszać specjalistów – terapeutów leczących z nałogów,
- ogłaszać „zdrowe dni” bez papierosa i alkoholu,
- tworzyć nowe ścieżki i trasy turystyczne dla aktywnej formy wypoczynku.

1.5. Planowane inwestycje

Ochrona środowiska wymaga poniesienia wydatków na następujące cele:

1. budowa kanalizacji na obszarach wiejskich
2. budowa separatora wód deszczowych w Parczewie
3. budowa oczyszczalni przydomowych w zabudowie rozproszonej
4. modernizacja dróg o nawierzchni żwirowej,
5. gazyfikacja
6. uporządkowanie gospodarki odpadowej

7. likwidacja dzikich wysypisk odpadów
8. likwidacja i rekultywacja pielegalnych kopalni piasku
9. badanie czystości gleb, wód i powietrza
10. zalesianie nieużytków i gruntów słabych
11. przebudowa składu gatunkowego drzewostanu w lasach prywatnych
12. pielęgnacja i zakładanie zadrzewień
13. wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej gminy
14. ochrona obiektów przyrodniczych i gatunków
15. ochrona obiektów kulturowych (zabytki architektury drewnianej, itp.)
16. utworzenie zielonych ekranów akustycznych i przeciwpylowych
17. utrzymanie czystości i porządku (konkursy, itp.)
18. edukacja rolników
19. profilaktyka i oświata zdrowotna
20. wyznaczenie turystycznych tras rowerowych

2. Informacje o gminie

2.1. Usytuowanie, powierzchnia

Gmina Parczew graniczy od wschodu z gminą Dębowa Kłoda, od północy z gminami Milanów i Jabłoń, od zachodu z gminą Siemień, natomiast od południa i południowego wschodu z gminami Niedźwiada, Ostrów Lubelski i Uścimów należącymi do powiatu lubartowskiego.

Powierzchnia gminy wynosi 13 818 ha, tj. ok. 138 km².

2.2. Miejscowości

Gminę tworzy 19 miejscowości zamieszkałych przez 15 796 osób, jak ilustruje tabela 1 i wykres 1. Największą miejscowością gminy jest Parczew, liczący 11.515 mieszkańców.

Wykres 1: Miejscowości i mieszkańcy gminy Parczew

Tabela 1. Miejscowości i ilość mieszkańców (na dzień 31.12.2003r.)

l.p.	miejscowość	ilość mieszkańców
1	Babianka	150
2	Brudno	166
3	Buradów	36
4	Jasionka	664
5	Komarne	79
6	Królewski Dwór	124
7	Koczergi	565
8	Laski	357
9	Michałówka	41
10	Parczew	11 515
11	Pohulanka	56
12	Przewłoka	501
13	Siedliki	50
14	Sowin	237
15	Szytki	64
16	Tyśmienica	644
17	Wierzbówka	214
18	Wola Przewłocka	122
19	Zaniówka	211
	razem	15 796

2.3. Zaludnienie

Gęstość zaludnienia w gminie wynosi 87 osób na 1 km² i jest rozłożona nierównomiernie: w części północnej zaludnienie jest większe a w południowej, bardzo zalesionej, znacznie mniejsze.

2.4. Sytuacja demograficzna

Przeciętna rodzina liczy 3,5 osoby.

Od kilku lat zaludnienie gminy zmniejsza się. Przyczyną takiego stanu jest migracja ludności z terenów wiejskich do dużych miast oraz ujemny przyrost naturalny.

W ostatnich latach postępował proces starzenia się ludności gminy, obserwowany również na terenach wiejskich w kraju. Zmiany w strukturze wieku ludności uwidoczniły się zwłaszcza w grupie wieku przedprodukcyjnego (spadek udziału o 2,2% w ciągu ostatnich 6 lat), oraz grupie wieku produkcyjnego (wzrost o 2,4% w analogicznym okresie). Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym zmalała w ciągu ostatnich 6 lat o 9,2%, w wieku produkcyjnym o 2,3%, a w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 3,0%.

Dla ok. 1400 osób wyłącznym źródłem utrzymania jest praca we własnym gospodarstwie rolnym. Około 450 osób łączy pracę na roli z innym zajęciem zarobkowym.

Spośród zatrudnionych większość pracuje w sektorze rolnym (ok. 80%). Działalnością produkcyjną zajmuje się ok. 15% zatrudnionych, usługami rynkowymi ponad 4% a nierynkowymi ok. 3,0%.

Największy przyrost zatrudnienia nastąpił w działalności produkcyjnej. Spadło natomiast zatrudnienie w handlu, edukacji i ochronie zdrowia.

Poziom aktywności zawodowej wynosi ok. 80% ludności w wieku produkcyjnym.

2.5. Struktura mieszkaniowa

W gminie występuje zabudowa miejska: zwarta, wielorodzinna i jednorodzinna oraz wiejska: zagrodowa zwarta, rozproszona lub kolonijna. Jest to związane z miejsko-rolniczym charakterem zarobkowania mieszkańców.

Struktura mieszkaniowa w Parczewie jest następująca:

- gospodarstwa domowe: 3300
- mieszkania w budynkach wielorodzinnych: 1728
- budynki mieszkalne: ok. 1512.

2.6. Struktura użytkowania gruntów

Struktura użytkowania gruntów w gminie Parczew jest następująca:

- użytki rolne: 8757 ha (63,3% powierzchni gminy) w tym:
 - grunty orne: 6434 ha (46,5%)
 - sady: 40 ha (0,3%)
 - łąki trwałe: 1913 ha (13,8%)
 - pastwiska: 370 ha (2,7%)
- lasy: 3718 ha (26,9%)
- inne grunty: 1 343 ha (9,8%).

Największy obszar zajmują grunty orne. Na użytkach rolniczych funkcjonuje ok. 1500 gospodarstw. Ponad 82% gospodarstw ma powierzchnię do 7 ha.

Lesistość jest zbliżona do średniej krajowej a wyłączenia zajmują znaczny procent powierzchni gminy.

Na gruntach ornym dominują gleby pseudobielicowe. Występują one w mieście oraz w środkowej i we wschodniej części gminy. Mniejsze powierzchnie zajmują gleby bielicowe, rdzawe, brunatne kwaśne i wylugowane, występujące w południowej, północnej i wschodniej części gminy.

Na użytkach zielonych występują gleby torfowe, murszowo-torfowe, czarne ziemie oraz w mniejszej ilości gleby mułowo-torfowe.

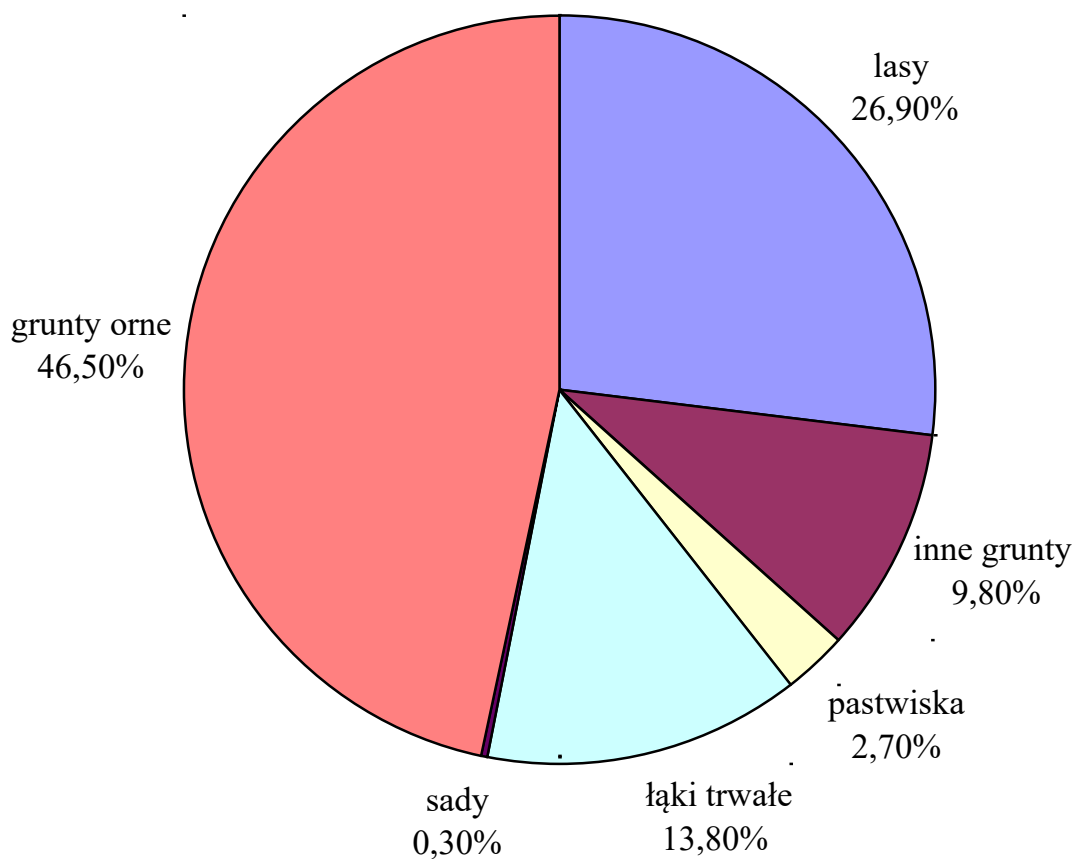
Według klasyfikacji bonitacyjnej przeważają gleby klas Iva, Ivb i V.

Pod koniec lat 90 powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się o 94 ha. Największy ubytek nastąpił w obrębie gruntów ornych, których powierzchnia zmniejszyła się o 100 ha. Powierzchnia łąk wzrosła o 20 ha, ubyło 14 ha pastwisk.

Struktura użytków rolnych wyrażona w procentach pozostaje niemal niezmienną.

Strukturę użytkowania gruntów ilustruje wykres 2.

Wykres 2: Struktura użytkowania gruntów

3. Infrastruktura

3.1. Wodociągi

Gmina jest zwodociągowana w dużym stopniu.

93 gospodarstwa mają być w przyszłości podłączone do sieci wodociągowej. Pozostali mieszkańcy korzystają z własnych studni.

W Parczewie funkcjonują 2 komunalne ujęcia wody ze stacjami uzdatniania, z czego jedno do celów przeciwpożarowych, poza tym ujęcia wiejskie w Tyśmienicy i Przewłocze.

Babianka korzysta z ujęcia w gminie Ostrów Lub. a Kol. Babianka z ujęcia w gminie Niedźwiada.

Woda jest uzdatniana przez aerację, odżelazienie, odmanganienie i chlorowanie.

W roku 2003 gmina zmodernizowała system uzdatniania wody w stacji wodociągowej w Parczewie. Praca urządzeń została zautomatyzowana i jest kontrolowana. Jakość wody poprawiła się przez obniżenie zawartości związków żelaza i manganu poniżej wartości dopuszczalnych.

Sieć wodociągową przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Wodociągi

l.p.	miejsowość	długość sieci wodociągowej [km]
A.	Ujęcie wody Parczew	62,3
1	miasto Parczew	32,1
2	Wierzbówka	3,5
3	Królewski Dwór	3,2
4	Jasionka	6,4
5	Koczergi	3,2
6	Brudno	3,0
7	Laski	5,6
8	Sowin	4,5
9	Siedliki	0,8
B.	Ujęcie wody Tyśmienica	3,0
1	Tyśmienica	3,0
C.	Ujęcie wody Przewłoka (Przewłoka, Wola Przewłocka, Zaniówka)	19
D.	Z gminy Ostrów Lubelski	1,1
1	Babianka	1,1
E.	Z gminy Niedźwiada	1,1
1	Kol. Babianka	1,1
	razem	67,5

3.2. Kanalizacja

Kanalizacja liczy 45,3 km sieci z przyłączami, z czego tylko 6 km znajduje się we wsiach. Charakterystykę ilościową kanalizacji przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Sieć kanalizacji sanitarnej

l.p.	wyszczególnienie	długość sieci kanal. [km]	przyłącza kanal. sanitarnej		pompownie ścieków		ogółem sieć i przyłącza
			sztuk	km	sztuk	km	
A.	Gmina Parczew	27,4	1346	13,2	12	4,7	45,3
1	Miasto Parczew	21,6	1198	10,9	9	3,1	35,6
2	Koczergi	2,8	112	1,6	2	1,4	5,8
3	Brudno	3,0	36	0,7	1	0,2	3,9
B.	Gmina Siemień	-	-	-	6	-	-
1	Miłków	-	-	-	6	-	-
	razem	27,4	1346	13,2	18	4,7	45,3

3.3. Oczyszczalnia ścieków

W gminie funkcjonuje jedna oczyszczalnia ścieków w Parczewie, mechaniczno-biologiczna o dobowej zdolności przerobowej 2400 m³. Działa od 1996 r. Oczyszczalnią zarządza i obsługuje ją Zakład Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Parczewie.

Ścieki trafiają na kratę koszową i pompownię ścieków surowych, dalej do komory pomiarowej i poprzez sita do piaskownika, a następnie do komór osadu czynnego i osadnika wtórnego. Po końcowej sedymentacji osadu oczyszczone ścieki kierowane są do rzeki Piwonii.

Osady z osadnika wtórnego trafiają do komory stabilizacji, skąd podawane są na do prasy odwadniającej i suszarki. Oczyszczalnia jest wyposażona w stację zlewną ścieków dowożonych, przyjmującą do 50 m³ ścieków na dobę oraz instalację do chemicznego strącania fosforu koagulantem.

Stan formalno-prawny

Zakład Usług Komunalnych posiada pozwolenie wodnoprawne wydane dnia 27.05.2003r. (decyzja ważna do dnia 31.12.2010r.) dotyczące odprowadzania ścieków do rzeki Piwonii, o następujących parametrach:

- BZT₅ - 25 mg O₂/l
- ChZT_{cr} - 125 mg O₂/l
- zawiesina ogólna - 35 mg/l

W przypadku awarii urządzeń najwyższe dopuszczalne wartości wskaźników zanieczyszczeń mogą wynosić:

- BZT₅ - 35 mg O₂/l
- ChZT_{cr} - 180 mg O₂/l
- zawiesina ogólna - 50 mg/l

Obciążenie oczyszczalni wynosi ok. 8000 RLM, a ilość odprowadzanych ścieków 1200–1500m³ dziennie.

ZUK posiada decyzję dotyczącą osadów powstających w oczyszczalni, która określa ich ilości: skratki (19 08 01), osad z piaskowników (19 08 02) – 2 Mg/rok.

W oczyszczalni są systematycznie wykonywane analizy ścieków dopływających i oczyszczonych.

Najnowsze badania przedstawione są w tabeli 4.

Tabela 4. Wyniki analiz ścieków z dnia 08.03.2004r.

nazwa wskaźnika	jednostka	ścieki surowe	ścieki oczyszczone
BZT ₅	mg O ₂ /dm ³	330,0	10,4
ChZT	mg O ₂ /dm ³	1490,0	95,84
zawiesina ogólna	mg O ₂ /dm ³	568,0	34,0

Badania ścieków oczyszczonych, wykonane przez WIOŚ Lublin w dniu 05.11.2003, dały następujące wyniki:

- BZT₅ - 8,0 mg O₂/l
- ChZT_{cr} - 36,5 mg O₂/l
- zawiesina ogólna - 8,4 mg/l

Ścieki odprowadzane z oczyszczalni osiągają wymagane parametry zanieczyszczeń.

Miejska oczyszczalnia ścieków jest zakładem nowoczesnym i zadbanym, posiada dużą rezerwę technologiczną, pozwalającą w przyszłości zwiększyć jej przepustowość i zmodernizować ciąg technologiczny.

3.4. Gospodarka odpadami

Gospodarką odpadami zajmuje się Zakład Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Parczewie.

Prowadzona jest zbiórka odpadów zmieszanych i segregowanych. Rozstawione jest 18 zestawów pojemników typu SM-1100 do zbiórki tworzyw sztucznych, makulatury i szkła. W roku 2003 zebrano 4000 kg opakowań z tworzyw sztucznych (PET) i 9000 kg opakowań ze szkła gospodarczego. W małym stopniu prowadzona jest segregacja odpadów na składowisku, polegająca na częściowym odzysku stłuczki szklanej.

Większość odpadów zbiera się w postaci zmieszanej.

Szczegóły dotyczące gospodarki odpadami zawiera Plan gospodarki odpadami.

3.5. Gospodarka cieplna i energetyczna

Gospodarka cieplna na wsi opiera się na kotłowniach przydomowych, opalanych głównie węglem.

W mieście jest ciepłownia komunalna wyposażona w kotły typu WR-2,5 i WR-5 o łącznej wydajności max 12,5 Gcal/h, tj. 14,3 MW. Sieć ciepłownicza obejmuje większość obiektów użyteczności publicznej oraz osiedla SM „Polna” i „Spółdzielcza”. Do miejskiego systemu ciepłego podłączone są wszystkie budynki wielorodzinne, szkoły, przedszkole i przedsiębiorstwa produkcyjne zlokalizowane między kotłownią a rzeką Konotopą.

W wyniku rozbudowy sieci ciepłowniczej zlikwidowano 18 lokalnych ciepłowni węglowych. Długość sieci ciepłowniczej wynosi 9,9 km.

Poza miejskim systemem ciepłym pracują 2 kotłownie lokalne, spalające olej opałowy „Ekoterm”:

- kotłownia w SPZOZ w Parczewie o mocy 1,7 MW, która dostarcza ciepłą wodę dla szpitala oraz ogrzewa budynki ZOZ i 4 wielorodzinne budynki mieszkalne,

- mała kotłownia o mocy 140 kW przy ulicy Ogrodowej 4, ogrzewająca dwa budynki.

Dalsza rozbudowa sieci umożliwiłaby podłączenie następnych budynków wielorodzinnych.

Konieczna jest też modernizacja kotłowni i zmiana rodzaju paliwa, ponieważ kotłownia jest znaczącym źródłem emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do powietrza.

Sieć elektryczna składa się z linii WN-110kV, doprowadzonej do GPZ w Królewskim Dworze k/Parczewa, skąd 5 niezależnych linii SN-15kV zasila poszczególne rejony miasta. Sieć rozdzielcza SN i NN obejmuje 65 stacji transformatorowych w mieście.

W latach 2001-2003 zmodernizowano wiele linii niskiego napięcia, przez wymianę słupów i przewodów nieizolowanych na izolowane. W roku 2002 zmodernizowano oświetlenie dróg gminnych.

Miasto i gmina nie mają zasilania w gaz ziemny. Szansą jest projektowana budowa gazociągu Brześć-Puławy z dwiema stacjami redukcyjnymi.

3.6. Komunikacja

Dróg krajowych w gminie Parczew nie ma.

Gminę przecinają drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Drogi wojewódzkie to trasy o numerach: 815 (Lublin-Biała Podlaska), 813 (Międzyrzec-Łęczna), 819 (Parczew-Wola Uhruska) i 818 (Parczew-Włodawa), z których największe znaczenie ma droga nr 815, łącząca Parczew i Lublin z miastami powiatowymi Białą Podlaską i Lubartowem.

Drogi nr 818, 819 i 813 mają większe znaczenie w sezonie turystycznym, gdyż prowadzą w stronę Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego.

Natężenie ruchu na wszystkich drogach gminy można określić jako umiarkowane. Jedynie w Parczewie w godzinach szczytu natężenie ruchu lekko wzrasta, nie powodując jednak blokowania ulic.

Parczew posiada dogodne połączenia autobusowe ze wszystkimi miejscowościami powiatu oraz z wieloma miastami województwa lubelskiego.

W ostatnich latach rozwija się sieć prywatnych połączeń busowych.

W latach 1999-2003 zbudowano nawierzchnie bitumiczne na drogach o długości 6,2 km i powierzchni 33,7 tys. m², wykonano chodniki z kostki brukowej o powierzchni 6,8 tys. m², dokonano naprawy nawierzchni z płyt betonowych o pow. 10,9 tys. m².

3.7. Zalecenia

Polityka ekologiczna państwa ustala limity krajowe związane z racjonalnym wykorzystywaniem zasobów naturalnych i poprawą stanu środowiska, przewidziane do zrealizowania najpóźniej w 2010 r. Limity te nie są obowiązujące dla gmin, ale należy się nimi kierować przy określaniu własnych zadań.

Zgodnie z limitami krajowymi należy:

- dwukrotnie zwiększyć udział odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych w porównaniu ze stanem z 1990r.,
- przeprowadzić pełną (100%) likwidację zrzutów ścieków nie oczyszczonych z zakładów przemysłowych,
- zmniejszyć ładunek zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych w stosunku do stanu z 1990 r. z przemysłu o 50%, z gospodarki komunalnej (w osiedlach wiejskich) o 30% i ze spływu powierzchniowego również o 30%,
- do końca 2005 r. wycofać z użytkowania etylinę i przejść wyłącznie na stosowanie benzyny bezołowiowej.

Najważniejsze zagrożenia, propozycje rozwiązań i priorytety (A - „bardzo pilne”, B – „pilne”, C – „mniej pilne”) przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Zagrożenia, zalecenia

L.p.	obiekt	zagrożenia	zalecenia	priorytet
1.	Wodociągi	Brak zagraża zdrowiu ludności	Objęcie systemem wodociągów wszystkich mieszkańców gminy	B
2.	Kanalizacja	Brak zagraża zanieczyszczeniem wód powierzchniowych, podziemnych i gleb, zagrożeniem epidemiologicznym we wsiach	1. Budowa kanalizacji obejmującej większość gospodarstw 2. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	A B
3.	Oczyszczalnia ścieków	Nie występuje z uwagi na dobry stan oczyszczalni i skład odprowadzanych ścieków	1. Zwiększenie przepustowości 2. Modernizacja ciągu technologicznego	C C
4.	Gospodarka odpadami	Zanieczyszczenie wód powierzchniowych, podziemnych i gleb, zagrożenie epidemiologiczne, degradacja krajobrazu.	1. Odbiór odpadów od wszystkich mieszkańców gminy 2. Rozszerzenie systemu selektywnej zbiórki i segregacji odpadów 3. Modernizacja gminnego składowiska odpadów 4. Likwidacja dzikich wysypisk 5. Edukacja ekologiczna mieszkańców gminy	B B B A A
5.	Gospodarka cieplna	Zanieczyszczenie powietrza	Wprowadzanie alternatywnych i oszczędnych systemów grzewczych	C

4. Środowisko naturalne

4.1. Powietrze atmosferyczne i hałas

Zanieczyszczenia zmieniają naturalny skład atmosfery. Przyczyną wzrostu ich stężenia w atmosferze jest emisja.

Przenikają one do innych elementów środowiska oraz żywych organizmów. Mogą wpływać ujemnie na zdrowie ludzi, klimat i przyrodę lub powodować inne szkody.

Ruch powietrza przenosi zanieczyszczenia na znaczne odległości.

4.1.1. Stan istniejący

Stan powietrza w gminie jest dobry. Normy zanieczyszczeń pyłowych i gazowych nie są przekroczone.

Według danych WIOŚ (2002 r.) w powiecie parczewskim występuje podwyższony poziom ozonu.

Zasięg oddziaływania wysypiska odpadów w Królewskim Dworze dochodzi do 100 m od granicy obiektu.

Zanieczyszczenie powietrza wzdłuż tras komunikacyjnych wzrasta w okresie letnim, ale jest ograniczone do 150 m od jezdni i nie przekracza norm.

Źródłem pogarszania jakości powietrza w Parczewie jest kotłownia komunalna opalana węglem.

W sezonie grzewczym wzrasta zanieczyszczenie powietrza na obszarach zabudowanych z powodu spalania węgla i odpadów plastikowych.

Ogólny poziom hałasu jest zadowalający. Niewielkie uciążliwości występują lokalnie w Parczewie przy głównych drogach i zakładach przemysłowych.

Odory w gminie występują lokalnie, np. w pobliżu składowiska odpadów.

4.1.2. Źródła zagrożeń

Powodem lokalnych zanieczyszczeń powietrza są:

- transport kołowy na głównych drogach, zwłaszcza w centrum Parczewa,
- nieodpowiednia eksploatacja składowiska odpadów,
- emisje pyłów i gazów z zakładów przemysłowych i firm,
- ogrzewanie domów węglem kamiennym i spalanie odpadów plastikowych w domowych kotłowniach.

Przyczyną pogorszenia klimatu akustycznego jest transport drogowy i wyloty z układów wentylacyjnych niektórych zakładów.

Źródła zanieczyszczenia powietrza przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Emisje do powietrza

l.p.	źródło emisji	pozwolenie, ważność	substancje	emisja (g/dobę)	uwagi
1	Spółdzielnia Mleczarska "Spomlek" w Radzeniu Podl. filia w Parczewie	brak	gazy ze spalania propanu i butanu	n.o.	mała uciążliwość
2	Piekarnia w Parczewie	brak (decyzja z 1990r.)	hałas	w dzień 50 dB, w nocy 40 dB	mała uciążliwość
3	SP ZOZ	ważne do 31.12.2004 r.	gazy ze spalania odpadów medycznych i z kotłowni	kotłownia w roku 2003 wprowadziła następujące rodzaje i ilości zanieczyszczeń (w kg): SO ₂ - 1061,28; NO ₂ - 2317,0; CO - 185,4; CO ₂ - 764,8; pył - 463,5. Spalarnia w roku 2003 wprowadziła następujące rodzaje i ilości zanieczyszczeń (w kg): SO ₂ - 206,6; NO ₂ - 326,3; CO - 416,1; pył -230,3; HCl - 12,6; węglowodory aromatyczne - 23,8	wysokie ryzyko
4	Huta Szkła Gospodarczego w Parczewie	od 29.09.2000r., na inne brak	gazy i pyły z pieca szklarskiego i innych stanowisk	w kg/h: SO ₂ - 1,017; NO ₂ - 5,171; CO - 1,562; pył całkowity - 0,325; pył zawieszony - 0,26	zakład dużego ryzyka
5	Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe "El-Par"	brak	gazy z kotła grzewczego opalanego olejem opałowym	n.o.	nie wywiera dużego wpływu na środowisko

	w Parczewie		lekkim		
6	Zakład Utylizacji Odpadów "ParPap" w Parczewie	brak ze względu na małą moc	gazy z kotłowni	n.o.	niski emitor wypuszcza kłęby czarnego dymu, może pogarszać stan powietrza
7	Zakład Przemysłu Spożywczego CRH "Smakpol" w Parczewie	brak	gazy z kotłowni na olej opałowy	n.o.	może pogarszać stan powietrza
8	Zakład Stolarski "DrewTool" w Parczewie	brak	gazy ze spalania odpadów drewnianych w kotłowni	n.o.	niewielka skala działalności, mało znacząca emisja
9	Zakład Usług Komunalnych w Parczewie	operat – jest, decyzja ważna do 31.12.2004r.	gazy ze spalania węgla kamiennego	CO ₂ -12.227,77 CO-69,00 SO ₂ -81,85 NO _x -23,77 pył -39,08	dane z 2003r.
10	Zakład Cukierniczy "Alma" w Parczewie	brak	gazy z kotłowni opalanej olejem opałowym	n.o.	niewielki wpływ na środowisko
11	Ogrodnictwo Wiesław Sidor Koczergi 5	brak	gazy ze spalania węgla i mazutu w kotłowni	n.o.	może pogarszać jakość powietrza
12	Zakład Przetwórstwa Ziemniaczanego "B.E.S.T", Barycki -	brak	gazy ze spalania propanu-butanu w kotłowni	odory wydzielane ze zbiornika osadowego wód popłucznych	duża skala działalności, może pogarszać stan powietrza

	Barycki s.c. Przewłoka 81a				
13	Składowisko odpadów w Królewskim Dworze	brak	pyły, gazy, mikroorganizmy z masy odpadów	n.o.	prawidłowa eksploatacja zmniejszy wpływ na środowisko

n.o. - emisje nieokreślone

4.1.3. Skutki zanieczyszczenia powietrza

Wśród zanieczyszczeń gazowych największy udział ma emisja dwutlenku węgla. Powstaje on we wszystkich procesach spalania i choć nie jest gazem toksycznym, powoduje jednak ubytek tlenu w powietrzu. Wpływa też na podwyższenie temperatury powierzchni Ziemi, z uwagi na pochłanianie długich fal promieniowania cieplnego, powodując wzmocnienie efektu cieplarnianego, który sprzyja występowaniu powodzi, susz i huraganów.

Jakość powietrza pogarsza również dwutlenek siarki, pochodzenia naturalnego i antropogenicznego. Dwutlenek siarki jest gazem bezbarwnym o charakterystycznym, drażniącym zapachu.

Na czystość powietrza wpływa też negatywnie dwutlenek azotu, powstający jako produkt uboczny w procesie spalania oraz w procesach naturalnych, jak wyładowania elektryczne i reakcje fotochemiczne. Jest on związkiem bardzo aktywnym i powoduje, w wyniku licznych przemian chemicznych, powstawanie nadmiaru azotu, przyczyniając się do zmian w ekosystemach.

Dwutlenek azotu, podobnie jak dwutlenek siarki, wskutek przemian chemicznych w powietrzu, a także suchego i mokrego wymywania, dociera do powierzchni ziemi w postaci jonów obniżających odczyn gleby i wód, zakwaszając je, uszkodzając lasy, wywołując korozję konstrukcji i obiektów zabytkowych.

4.1.4. Zalecenia

Stan atmosfery w gminie, choć dobry, jest narażony na pogorszenie i wymaga stałej kontroli z uwagi na przenoszenie zanieczyszczeń na znaczne odległości, nie zamykające się w granicach gminy, powiatu czy nawet województwa. Należy też wziąć pod uwagę obecność w gminie zakładów zaliczanych do uciążliwych.

Podstawę prawną oceny stopnia zanieczyszczenia powietrza stanowi rozporządzenie ministra OŚZNiL z dn. 28 kwietnia 1998 r. w sprawie dopuszczalnych wartości stężeń substancji zanieczyszczających w powietrzu.

Limity krajowe nakazują ograniczenie emisji pyłów o 75%, dwutlenku siarki o 56%, tlenków azotu o 4% i amoniaku o 8% w stosunku do stanu w 1990r.

W działaniach lokalnych należy zaprzestać spalania odpadów plastikowych, gumy, itp. w domowych paleniskach, propagować ekologiczne nośniki energii takie jak olej opałowy i biomasa a w przyszłości gaz.

Uciążliwościom komunikacyjnym należy przeciwdziałać przez większą ilość zadrzewień punktowych i tworzenie stref zieleni, spełniających rolę ekranów akustycznych i przeciwpyłowych.

Należy też zwracać uwagę inwestorom na szkodliwość lokalizowania budynków mieszkalnych w odległości mniejszej, niż 60 m od jezdni a także przestrzegać zasad lokalizacji przemysłu i usług uciążliwych w stosunku do zabudowy mieszkaniowej.

Wskazane jest również zmniejszenie oddziaływania gminnego składowiska odpadów przez systematyczne przesypanie odpadów warstwą izolacyjną.

Istotnym elementem ochrony atmosfery jest przekonanie społeczeństwa, że warto oddychać czystym powietrzem.

4.2. Wody

Woda jest kluczowym składnikiem natury, warunkującym zachowanie walorów przyrodniczych, limitującym rozwój gospodarczy oraz wpływającym na zdrowie i życie człowieka. Jednocześnie jest najbardziej wrażliwym elementem środowiska.

Z uwagi na właściwości chemiczne i fizyczne woda bardzo dynamicznie reaguje na zmiany i ulega degradacji ale potrafi szybko oczyścić się po ustąpieniu czynnika destrukcyjnego.

4.2.1. Wody podziemne

4.2.1.1. Stan istniejący

W południowej części zlewni Tyśmienicy oraz Piwonii Parczewskiej główne poziomy wodonośne są związane z utworami szczelinowymi kredy górnej i dolnego paleocenu. Utwory te są reprezentowane głównie przez margle, rzadziej kredę piszącą i opoki. Warunki zasilania i drenażu tego poziomu są dość skomplikowane. Zasilanie odbywa się z dwóch źródeł: z opadów atmosferycznych infiltrujących bezpośrednio do utworów szczelinowych na obszarze ich wychodni lub przez utwory czwartorzędowe oraz z dopływu lateralnego od południowego wschodu, z centralnej części Wyżyny

Lubelskiej. Droga przepływu wody do utworów szczelinowych poprzez miąższy, zawierający słabo przepuszczalne przewarstwienia nakład kenozoiczny jest skomplikowana i długa.

Trzeciorzędowy poziom wodonośny związany jest z osadami oligoceńskimi w postaci piasków kwarcowych i pylastych, pyłów i mułków. Ze względu na dobre warunki filtracyjne utwory oligoceńskie stanowią dość zasobny poziom wodonośny, umiejscowiony jednak głównie na północny zachód od granic gminy. W granicach gminy Parczew obserwuje się brak ciągłości pokrywy utworów trzeciorzędowych.

Utwory czwartorzędowe w postaci polodowcowych glin zwałowych poprzedzielane są utworami piaszczystymi akumulacji wodnolodowcowej i piaszczysto-mułkowatymi akumulacji rzecznej osadzonymi w okresach interglacjalnych. Miąższość utworów czwartorzędowych wynosi od kilkunastu metrów w południowej części gminy do około 50 – 60 metrów w okolicy Parczewa.

Z uwagi na hydrauliczny kontakt z poziomem kredowym, czwartorzędowy poziom wodonośny występuje tylko lokalnie. Zwierciadło piezometryczne niższych poziomów wodonośnych kształtuje się na rzędnych zbliżonych do zwierciadła swobodnego pierwszego poziomu.

Wody podziemne poziomu czwartorzędowego ze względu na płytkie występowanie i brak izolującej od góry warstwy utworów słabo przepuszczalnych bądź niewielką ich miąższość, są podatne na zanieczyszczenie. To samo dotyczy również poziomu kredowo-paleoceńskiego w południowej części gminy.

Wody podziemne stanowią główne źródło zaopatrzenia ludności w wodę do picia oraz działalności gospodarki. Ich jakość jest dobra i spełnia wymogi dla wody pitnej.

Naturalna, duża zawartość żelaza i manganu powoduje, że wody wymagają uzdatnienia a niekiedy chlorowania.

Szacuje się, że w gminie Parczew i w całej zlewni Tyśmienicy wykorzystanie wód podziemnych wynosi około 70% zasobów odnawialnych.

4.2.1.2. Przyczyny zagrożeń

Wylewisko zostało zrehabilitowane w latach 1995 – 97. Jakość wód podziemnych po likwidacji wylewiska poprawia się. Wody mieszczą się w klasie jakości IA.

Dziki składowiska odpadów wywierają na wody wpływ o zasięgu lokalnym.

Czystości wód zagrażają też nieszczelne szamba, szczątkowa kanalizacja sanitarna i wykorzystywanie starych, nie użytkowanych studni jako szamb.

Jakość wód podziemnych pogarszają spływy powierzchniowe i wymywanie związków chemicznych z pól, środki ochrony roślin i herbicydy oraz nieracjonalne nawożenie gleby, bez uwzględnienia potrzeb nawozowych roślin.

Melioracje odwadniające i susza hydrologiczna spowodowana eksploatacją kopalni mogą doprowadzić do obniżenia poziomu wód gruntowych.

4.2.1.3. Zalecenia ochrony wód podziemnych

Ustawa - prawo ochrony środowiska stanowi, że wody podziemne i obszary ich zasilania podlegają szczególnej ochronie, polegającej głównie na niedopuszczaniu do zanieczyszczenia wód oraz zapobieganiu i przeciwdziałaniu szkodliwym wpływom na obszary ich zasilania.

Władze samorządowe zobowiązane są do kontroli stanu wód podziemnych, ze szczególnym uwzględnieniem wód z obszarów narażonych na zanieczyszczenie, do stworzenia w planie zagospodarowania przestrzennego gminy warunków ochrony eksploatowanych ujęć wód podziemnych i wyznaczenia stref ochronnych, do zawarcia porozumień z sąsiednimi gminami w sprawie ochrony i eksploatacji wspólnych systemów wodociągowych oraz do pobudzania świadomości społecznej i poczucia odpowiedzialności mieszkańców za stan czystości wody.

Z uwagi na zawartość żelaza i manganu w wodzie pitnej należy stosować uzdatnianie.

Budowa kanalizacji w gminie, zwłaszcza na obszarach wiejskich wpłynie korzystnie na ochronę wód podziemnych.

Prawidłowa eksploatacja składowiska odpadów oraz likwidacja dzikich wysypisk, racjonalizowanie chemizacji rolnictwa i poprawa poziomu edukacji ekologicznej pozwolą zachować dobrą jakość wód podziemnych.

Jakość wód podziemnych należy stale kontrolować.

4.2.2. Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe stanowią istotny element krajobrazu oraz kształtują formy zagospodarowania terenu.

Obszar gminy leży w zlewniach rzek Piwonii Parczewskiej, Konotopy i Tyśmienicy, niosących wody jakości wg klasyfikacji ogólnej z 2002 r. nie odpowiadające normom. Według klasyfikacji fizyko-chemicznej Piwonia Parczewska i Tyśmienica są w III klasie czystości a Konotopa w II klasie. Ze względu na stan bakteryjny Piwonia Parczewska jest w II klasie, Konotopa w III klasie a Tyśmienica nie odpowiada normom.

Badania przeprowadzone w 2002 r. przez WIOŚ w Lublinie wykazują brak poprawy czystości tych rzek w stosunku do badań z lat 1996-99.

W gminie są dwa jeziora: Obradowskie i część (ok.1/3) Czarnego Gościńskiego.

W sąsiedztwie Lasów Parczewskich znajduje się kilka kompleksów stawów.

Rzeki są niemal całkowicie uregulowane i niosą mało wody. Obserwuje się ogólne obniżenie poziomu wód.

Konsekwencją tego stanu jest przesuszenie gruntów ornych, łąk i pastwisk. Gleby ubożeją na skutek braku lub niewielkiej skali wylewów, dostarczających żyznych zawiesin.

4.2.2.1. Przyczyny zagrożeń

W gminie nie ma pełnej gospodarki wodno-ściekowej z systemem kanalizacji i oczyszczalni ścieków Jakość wód powierzchniowych pogarsza użytkowanie starych, nieszczelnych szamb i nielegalne zrzuty ścieków do wód lub gruntu..

Spływy powierzchniowe z pól niosą znaczne ilości niewykorzystanych przez rośliny nawozów oraz resztki herbicydów i pestycydów.

Wody opadowe z Parczewa, zbierające zanieczyszczenia z tras komunikacyjnych, spływają do rzeki Konotopy.

Ogólna susza hydrologiczna i melioracje odwadniające powodują zmniejszenie zasobów wodnych oraz zmianę fizycznych i chemicznych właściwości gleb.

Taki stan prowadzi do wyniszczenia cennych przyrodniczo gatunków roślin i zwierząt.

4.2.2.2. Zalecenia ochrony wód powierzchniowych

Dla poprawienia jakości wód powierzchniowych konieczne są:

- budowa kanalizacji sanitarnej, poczynając od wsi zwodociągowanych,
- inspiracja uporządkowania gospodarki ściekowej w gminach Ostrów Lubelski i Uścimów, istotne dla jakości wód Tyśmienicy w jej górnym odcinku ze względu na zamiar objęcia ochroną doliny rzeki,
- budowa separatora wód deszczowych w Parczewie,
- likwidacja dzikich wysypisk,
- poprawa świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz zachęcanie do zakładania przydomowych oczyszczalni, co zmniejszyłoby ilość nielegalnych punktów zrzutu nie oczyszczonych ścieków.

Edukacja rolników w zakresie racjonalnej chemizacji produkcji rolnej zmniejszy nasycenie związkami chemicznymi spływów powierzchniowych z pól.

Efekt ochronny można osiągnąć również przez zwiększenie lesistości oraz przez pozostawianie wzdłuż cieków istniejących i tworzenie nowych pasów zieleni.

Jakość wód powierzchniowych powinna być systematycznie kontrolowana, szczególnie w miejscach największego zagrożenia.

Najważniejsze zagrożenia wód powierzchniowych i podziemnych, propozycje rozwiązań i priorytety (A - „bardzo pilne”, B – „pilne”, C – „mniej pilne”) przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Zagrożenia, zalecenia

L.p.	źródło	zagrożenie	zalecenia	priorytet
A. WODY PODZIEMNE				
1.	Brak kanalizacji sanitarnej oraz nieszczelne szamba	Zanieczyszczenie wód podziemnych związkami biogennymi, zakwaszenie i zasolenie	Rozbudowa kanalizacji, likwidacja szamb, współpraca z gminami sąsiednimi dla zapobiegania przenikaniu zanieczyszczeń	A
2.	Ujęcia wód podziemnych	Możliwość zanieczyszczenia wody pitnej	1. Ochrona ujęć wód podziemnych i wyznaczenie stref ochronnych. Zawarcie porozumień z sąsiadującymi gminami w sprawie ochrony i eksploatacji wspólnych systemów wodociągowych 2. Stała kontrola jakości wód podziemnych	A A
3.	Składowisko odpadów	Zanieczyszczenia spływające z wysypiska odpadów komunalnych (brak zabezpieczeń przed przemieszczaniem wypłukiwanych zanieczyszczeń (do roku 1997 było wylewisko ścieków)	Kontrola jakości wód podziemnych na wysypisku	A
4.	Eksploatacja kruszyw mineralnych (okolice wsi Koczergi i Siedliki)	Obniżenie poziomu wód	1. Eksploatować złoża zgodnie z wymogami ochrony powierzchni ziemi i wód gruntowych, do poziomu powyżej wód gruntowych. 2. Rekultywować obszary poeksploatacyjne	A A A

			3.Likwidacja nielegalnego pozyskiwania surowców	
--	--	--	--	--

B. WODY POWIERZCHNIOWE				
5.	<p>1. Spływy z pól, brak kanalizacji sanitarnej na wsi, nieszczelne szamba, studnie użytkowane jako szamba, doły gnilne, zrzuty nieoczyszczonych ścieków do wód i do gruntu, zwłaszcza w miejscowościach leżących w południowej części gminy, spływ wód opadowych do rzeki Konotopy</p> <p>2. Dzikie wysypiska śmieci w wyrobiskach piasku</p>	<p>Związki biogenne i kancerogenne, metale ciężkie, zanieczyszczenia mikrobiologiczne</p>	<p>1. Budowa kanalizacji sanitarnej - w pierwszej kolejności wsi zwodociągowanych: Babianka, Tyśmienica, Laski, Przewłoka, Sowin Jasionka, Wierzbówka, Siedliki, Zaniówka, Wola Przewłocka. W zabudowie rozproszonej oczyszczalnie przydomowe (Kol. Babianka i Komarne).</p> <p>2. Inspirowanie porządkowania gospodarki ściekowej w górnym biegu Tyśmienicy, w gminach Ostrów Lubelski i Uścimów. Docelowo osiągnięcie I klasy czystości wód Tyśmienicy i II klasy pozostałych rzek.</p> <p>3. Budowa separatora wód deszczowych wpuszczanych do Konotopy.</p> <p>4. Kontrola jakości wód wszystkich rzek.</p> <p>5. Likwidacja dzikich wysypisk odpadów.</p> <p>6. Edukacja rolników w racjonalnej chemizacji produkcji rolnej.</p> <p>7. Zwiększenie lesistości.</p> <p>8. Pozostawienie i tworzenie nowych zadrzewień wzdłuż cieków.</p>	<p>A</p> <p>A</p> <p>B</p> <p>C</p> <p>A</p> <p>A</p> <p>B</p> <p>B</p>
6.	Melioracje	Nadmierne odwodnienie, degradacja biologiczna	<p>1. Ochrona czystości wód.</p> <p>2. Pozostawienie naturalnej ciągłości procesów kształtujących i różnicujących ekosystem rzeczny (utrzymanie rozwoju linii koryta rzecznej, procesów kształtujących morfologię dna i brzegów rzeki, zachowanie reżimu</p>	<p>A</p> <p>A</p>

			<p>hydrologicznego rzeki, obejmującego m. in. zmienność jej przepływu w cyklu rocznym i wieloletnim)</p> <p>3. Utrzymanie struktury szaty roślinnej kształtującej się spontanicznie w korycie rzeki i na dnie doliny (szczególnie ważne jest utrzymanie zadrzewień łęgowych przy brzegach rzeki – obecność drzew wpływa na zróżnicowanie efektów działania procesów kształtujących brzegi)</p> <p>4. Ochrona zespołu fauny rzecznej (szczególnie gatunków, od których obecności zależy obecność innych taksonów).</p>	<p>A</p> <p>A</p>
--	--	--	---	---------------------------------

4.3. Gleby

Gleby łatwo podlegają wpływom zewnętrznym, które powodują ich degradację.

Do głównych form degradacji gleb zalicza się wyjałowienie ze składników pokarmowych, naruszenie równowagi jonowej, zakwaszenie, zanieczyszczenie składnikami o charakterze toksycznym, zasolenie i erozję.

Gleby w gminie nie były dotąd badane, tylko w 2000 r. WIOŚ z Białej Podlaskiej badał zawartość metali ciężkich w glebie wokół składowiska. Wyniki były dobre.

4.3.1. Stan istniejący

Gleby miasta i gminy Parczew powstały na utworach piaszczysto-gliniastych pochodzenia wodnolodowcowego, głównie glin zwałowych, piasków i żwirów oraz na utworach organogenicznych w rozległych dolinach akumulacyjnych.

Najczęściej spotykanym typem gleb w północnej i środkowej części gminy są pseudobielice wytworzone z glin morenowych.

W południowej części gminy głównym typem są gleby bagienne, torfowe i murszowe. Zalegają one na dnie rozległych dolin i podmokłych obniżen terenu o słabym odpływie wód powierzchniowych.

Najliczniej występują tu gleby torfowe, wytworzone z torfów przejściowych. Tam, gdzie poziom wód gruntowych został obniżony przez system melioracji i drenażu, gleby torfowe przekształciły się w gleby murszowe.

Poza zabagnionymi dolinami, na piaskach naglinowych i wodnolodowcowych wykształciły się gleby brunatne, prawie w całości zajęte przez zespoły leśne.

Gleby w gminie należą do słabych klas bonitacyjnych,. Około 60 - 80% gleb jest zakwaszonych (z przewagą bardzo kwaśnych i kwaśnych).

Gleby są zajęte przede wszystkim przez uprawy polowe, użytki zielone i lasy. Powszechną formą degradacji środowiska glebowego jest tu degradacja kwasowa. Obniżenie odczynu gleb w lasach prowadzi do pinetyzacji, czyli tworzenia monokultur sosnowych.

W przyszłości może to stać się przyczyną spadku aktywności biologicznej gleb, wyjałowienia i zaburzenia równowagi jonowej. Znaczne zakwaszenie uaktywnia

nadmierne ilości manganu, żelaza i glinu, które działają ujemnie a nawet toksycznie na życie roślin.

W środkowej części gminy część gleb jest pozbawiona pokrywy roślinnej, co powoduje erozję wietrzną.

Gleby wytworzone na piaskach łatwo ulegają też erozji wodnej.

Skutkiem nawożenia i chemizacji jest degradacja chemiczna i biologiczna gleb, która prowadzi do niszczenia organizmów glebowych i naturalnych ekosystemów.

Zmianę właściwości chemicznych gleb powodują również emisje pyłowe i gazowe, ruch kołowy, wylewanie nieoczyszczonych ścieków oraz gminne składowisko i dzikie wysypiska odpadów.

W gminie wydobywa się kruszywa mineralne. Ich eksploatacja powoduje powstawanie niecek obniżeniowych, narusza rzeźbę terenu i strukturę geologiczną. Jest to szczególnie widoczne w pobliżu miejscowości Koczergi i Siedliki. Istnieje również wiele miejsc nielegalnego wydobywania piasku.

4.3.1.1. Przyczyny zagrożeń

Degradacja chemiczna i kwasowa gleb spowodowana jest niewłaściwą kulturą rolną i brakiem informacji o stanie gleb.

Przemysł i nadmierny rozwój sieci dróg również zmieniają skład chemiczny gleb.

Istnienie składowiska odpadów i licznych dzikich wysypisk także powoduje pogorszenie jakości gleb.

Eksploatacja kopalni, nawet uzasadniona ekonomicznie i gospodarczo, przyczynia się do wyłączenia gruntów z produkcji rolnej.

Przejmowanie gruntów dla potrzeb budownictwa mieszkaniowego, przemysłowego, usług i osadnictwa zmniejsza ilość gleb dostępnych dla rolnictwa.

4.3.1.2. Zalecenia

Podstawę prawną ochrony i rekultywacji gruntów stanowią:

- ustawa z dn. 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych,
- ustawa z dn. 27 czerwca 1997 r. o odpadach,

- rozporządzenie Ministra OŚNiL z dn. 11 sierpnia 1999 r. w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione przy wykorzystywaniu osadów ściekowych na cele nieprzemysłowe.

W celu poprawy jakości gleb oraz przeciwdziałania skutkom ich antropogenizacji należy zaktywizować doradztwo rolnicze w formie bezpośredniego kontaktu z rolnikami.

Edukacja powinna dotyczyć :

- stosowania nawozów mineralnych z jednoczesnym stosowaniem racjonalnego nawożenia organicznego, dostępnego w gospodarstwie,
- zachowania właściwych proporcji między składnikami pokarmowymi, dostosowania dawek nawozów mineralnych do potrzeb gatunków i odmian uprawianych roślin oraz stosowania roślin motylkowych jako przedplonu,
- negatywnych skutków orki podłużnej i zalet orki poprzecznej,
- stosowania biologicznych środków i metod ochrony roślin, np. przez pozostawianie fragmentów zarośli i śródpolnych zadrzewień jako ostoi ptaków,
- stosowania środków ochrony roślin o działaniu selektywnym i krótkim okresie karencji,
- programowania dawek pestycydów w zależności od stopnia zaatakowania upraw przez szkodniki i choroby,
- propagowania odpornych odmian roślin,
- powrotu do rolnictwa ekologicznego,
- agroturystyki jako źródła dochodu.

Erozji wodnej należy przeciwdziałać przez zwiększenie lesistości, szczególnie na terenach ugorowanych i słabych klas bonitacyjnych oraz w strefach przyleśnych.

Zmianom składu chemicznego gleb przez zanieczyszczenia pyłowe i gazowe można zapobiegać przez redukcję zanieczyszczeń pochodzących z przemysłu w miejscu ich powstawania oraz przez stosowanie zadrzewień pasowych.

Ważna jest racjonalna eksploatacja składowiska odpadów i likwidacja dzikich wysypisk.

Należy stale kontrolować stan jakości gleb w wybranych miejscach użytkowanych rolniczo oraz w miejscach szczególnego zagrożenia, np. w pobliżu składowiska

i głównych dróg w pasie szerokości 100 m, przez badanie pH, składników pokarmowych na terenach rolniczych oraz stanu sanitarnego i zawartości metali ciężkich przy drogach i składowisku odpadów.

Najważniejsze zagrożenia, propozycje rozwiązań i priorytety (A - „bardzo pilne”, B – „pilne”, C – „mniej pilne”) przedstawia tabela 8.

Tabela 8 . Zagrożenia, zalecenia

L.p.	źródło	zagrożenie	zalecenia	priorytet
1.	Niewłaściwa kultura rolna, składowisko odpadów, dzikie wysypiska	Erozja kwasowa	1. Kontrolowanie pH i innych właściwości chemicznych gleb 2. Monitoring gleb wokół składowiska 3. Edukacja rolników	B B A
2.	Nieużytki, wyrobiska	Erozja wietrzna	Nasadzenia drzew w miejscach bez okrywy roślinnej	B
3.	Nagie brzegi rzek	Erozja wodna	Nasadzenia pasowe	B
4.	Nadmierna chemizacja rolnictwa	Degradacja chemiczna i biologiczna	1. Kontrolowanie jakości gleb 2. Edukacja rolników	A A
5.	Drogi, składowisko odpadów, kotłownie	Zanieczyszczenia pyłowe i gazowe	1. Nasadzenia pasowe ochronne przy zakładach przemysłowych i drogach 2. Zmiana stosowanych paliw stałych na paliwa ekologiczne 3. Edukacja społeczeństwa	B B A

4.4. Krajobraz

4.4.1. Typy krajobrazu

O walorach krajobrazowych decydują czynniki naturalne w postaci rzeźby terenu i jego pokrycia oraz czynniki antropogeniczne, mające swój wyraz w zagospodarowaniu terenu.

W gminie Parczew można wyróżnić dwa odmienne od siebie typy krajobrazu, mające genezę w okresie glacialnym i postglacialnym:

- **północna i środkowa część gminy** to rozległe równiny denudacyjne, prawie całkowicie bezleśne, sprzyjające rozległym otwarcim krajobrazowym na wielkoprzestrzenne obszary użytkowane rolniczo, wśród których jako dominanty pojawia się układ osadniczy. Jest to krajobraz zbliżony do monotonnych obszarów Podlasia, bardzo wrażliwy na wszelkiego rodzaju działalność antropogeniczną.

- **część południowa** to obszar rozległych równin akumulacji wodnolodowcowej z obecnością powytopiskowych mis jeziornych i głęboko wciętych w płytko zalegające podłoże kredowe dolin rzecznych Tyśmienicy i Bobrówki. Jest on pokryty zwartymi kompleksami leśnymi, wchodzącymi w skład Lasów Parczewskich, porastających również znaczne obszary gmin Dębowa Kłoda, Sosnowica i Uścimów. Ten typ krajobrazu zbliżony jest do krajobrazu panującego na Równinie Łęczyńsko-Włodawskiej, najciekawszego na Polesiu.

Pod względem rangi w przestrzeni, krajobraz południowej części gminy kwalifikuje się do ochrony na poziomie ponadregionalnym, co było przesłanką włączenia go do projektowanych Parczewskiego Parku Krajobrazowego oraz Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Polesie”.

Wyróżnia się następujące **typy krajobrazu**:

-**pierwotny**, powstały bez udziału człowieka i odznaczający się zachowaniem równowagi biologicznej - nie występuje w gminie.

-naturalny, tzn. zmieniony działalnością człowieka ale z głównymi cechami krajobrazu pierwotnego i zachowaniem równowagi biologicznej. Można go spotkać w południowej części gminy we wsiach Buradów, Tyśmienica i Babianka. Są to mokradła, ciekły, oczka wodne i miejscami starorzecza, nie zmeliorowane odcinki dolin rzecznych z rzeką płynącą naturalnym korytem, roślinnością nadbrzeżną i łąkami

o naturalnym składzie gatunkowym, fragmenty naturalnych muraw oraz olsy i zadrzewienia w dolinie Konotopy.

- **kulturowy**, który jest przeważającym typem krajobrazu w gminie. Zmiany wprowadzone przez człowieka są tu tak duże, że istnienie tej formy krajobrazu jest możliwe tylko dzięki stałym zabiegom.

W obrębie tego typu krajobrazu wyróżnia się dwa podtypy:

- **harmonijny**, przeważający w gminie. Jest to krajobraz użytkowy, ukształtowany przez człowieka w sposób świadomy, bez zachowania naturalnej równowagi ale z harmonijnym włączeniem gospodarki człowieka w przyrodę. Jest to krajobraz rolniczy, o cechach zmieniających się w czasie, zagospodarowany zgodnie z prawami przyrody. Jego piękno wyraża się proporcją powierzchni pól uprawnych do innych elementów krajobrazu (lasy, zadrzewienia, wody itp.).

- **zdeastowany**, t.j. zdeformowany biologicznie i oszpecony pod względem estetycznym. Dominuje w nim niedobór wody, zniekształcenie powierzchni przez erozję i wydobywanie kopalin, zanieczyszczenie elementów środowiska naturalnego, zanik niektórych gatunków roślin i zwierząt. W gminie Parczew jest wiele przykładów tego typu krajobrazu, np. kopalnie piasku w Koczergach i Siedlikach, zmiana mikrorzeźby terenu w środkowej części gminy.

Rażącym przykładem dewastacji krajobrazowej jest zniszczenie naturalnego wyglądu sadzawki, nad którą stał niegdyś kościół św. Leonarda, zbudowany przed założeniem

miasta, w miejscu dawniejszego klasztoru o.o. św. Ducha i wcześniejszej jeszcze stancji rycerskiej, strzegącej szlaków na Mazowsze, Litwę i Ruś. Sadzawka jest jedynym znakiem tej tradycji. Dziś jest wybetonowana i wygląda jak silos.

Jej naturalny charakter został zdewastowany, roślinność zniszczona, krajobraz oszpecony. Ze świadka historii stała się tworem współczesnej arogancji.

Działania ochronne wobec tych obiektów powinny mieć charakter konserwatorsko-pielęgnacyjny, polegający na przywracaniu równowagi biologicznej.

- **krajobraz sztuczny**, występujący głównie w okolicach Parczewa, gdzie miasto przecina sieć dróg, linii elektrycznych i telefonicznych oraz zabudowa niska z udziałem blokowisk. Występują też liczne obiekty dawnej, drewnianej zabudowy, która w większości niszczeje. We wsiach elementy krajobrazu sztucznego stanowią drogi, linie elektryczne i zabudowa mieszkaniowa, również z licznymi zabytkami.

4.4.2.Zalecenia

W mieście i w okolicach zakładów przemysłowych należy sadzić drzewa i krzewy, dbać o istniejące, nie okaleczać drzew źle wykonanymi cięciami lub ogławianiem. Zadrzewiać drogi. Konserwować zabytki architektury i parki. Dobierać gatunki drzew do siedlisk. Przywrócić naturalny wygląd sadzawce oraz upamiętnić historyczne miejsce z nią związane, np. ustawiając krzyż i kamień z tablicą informacyjną. Zorganizować konkurs na najpiękniejszą zagrodę i siedlisko nie będące zagrodą. Zachowywać i chronić istniejącą zabudowę. Rozpowszechniać edukację ekologiczną. Najważniejsze zagrożenia, propozycje rozwiązań i priorytety (A - „bardzo pilne”, B – „pilne”, C – „mniej pilne”) przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Zagrożenia, zalecenia

l.p.	obiekt	zagrożenie	zalecenia	priorytet
1.	Lasy	Duża ilość monokultur sosnowych w lasach	Przebudowa składu gatunkowego drzewostanów	B
2.	Drogi i zakłady	Brak zadrzewień przy drogach i zakładach przemysłowych	Zadrzewienie miejsc pogarszających krajobraz	B
3.	Zadrzewienia, grupy drzew, pojedyncze drzewa	Zagrożona zdrowotność drzew, okaleczanie	Poprawne wykonywanie cięć i dbanie o zdrowotność drzew	A
4.	Zabytki architektury	Niszczenie zabytków architektury drewnianej	Zachowywać i chronić istniejącą zabudowę	A
5.	Sadzawka na przedmieściu Parczewa	Zniszczenie naturalnego wyglądu, naturalnej fauny i flory	Przywrócić naturalny wygląd, uznać za pomnik przyrody, upamiętnić miejsce historyczne	A
6.	Wsie całej gminy	Zaśmiecanie i zaniedbanie wyglądu wsi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zorganizować konkurs na najpiękniejszą zagrodę i siedlisko nie będące zagrodą 2. Rozpowszechniać edukację ekologiczną 	B A

4.5. Roślinność

4.5.1. Zbiorowiska roślinne

Główne zbiorowiska roślinne w gminie tworzą:

a) lasy

Kompleks Lasów

Parczewskich, pozostałość dawnej Puszczy Parczewskiej jest usytuowany między kanałem Wieprz-Krzna

a rzeką Tyśmienicą wraz z przecinającymi je łąkami "Ochoża". Od zachodu lasy przylegają do doliny Tyśmienicy, w pozostałych kierunkach otaczają je pola uprawne.

Cały kompleks położony jest w zlewni rzeki Tyśmienicy a odwadniają go jej dopływy: Ochoża, Piwonia – Bobrówka, Konotopa.

80% składu gatunkowego drzewostanów w lasach państwowych stanowi sosna.

Olsy zachowały się na 31% powierzchni kompleksów leśnych. Drzewostany zbudowane są z olszy, zwykle z bzem czarnym w podszybie. Charakterystycznym gatunkiem olsów jest chroniona porzeczka czarna (*Ribes nigrum*). Wykonane w przeszłości melioracje łąk osuszyły część olsów.

W lasach przeważają bory sosnowe i mieszane. Las mieszany świeży stanowi 22% powierzchni siedlisk leśnych, bór świeży 20% a bór mieszany świeży 16% tejże powierzchni.

Lokalnie występują grądy, łągi jesionowo-olchowe oraz zanikające obecnie bory bagienne i torfowiska przejściowe.

Niewielkie powierzchnie w północnej i północno-zachodniej części gminy porastają lasy sosnowe (z przedwojennych nasadzeń), jednorodne pod względem fitosocjologicznym i florystycznym.

538 ha lasów nadleśnictw Parczew i Radzyń w gminie Parczew należy do kategorii ochronnych.

W sąsiedztwie Lasów Parczewskich znajduje się kilka kompleksów stawów rybnych i jeziora: Czarne Gościńskie i Obradowskie.

b) obszary podmokłe

Mokradła są cenne przyrodniczo, ze względu na zachowanie wilgociolubnych gatunków roślin i zwierząt (ostoje) oraz ze względu na funkcje retencyjne.

c) roślinność wodna i szuwarowa związana z rzekami Piwonią Parczewską, Konotopą i Tyśmienicą oraz z siecią rowów melioracyjnych, stawami, i wysiękami śródpolnymi.

d) łąki i pastwiska o różnorodnym składzie gatunkowym z licznymi gatunkami ziół i traw charakterystycznymi dla siedlisk ubogich i kwaśnych. Prawie wszystkie łąki są ekstensywnie użytkowane zgodnie z ich naturalnymi możliwościami,

e) murawy, najczęściej napiaskowe, występujące na niewielkich powierzchniach: na poboczach dróg, zboczach wyrobisk, odłogach, na porzuconych pastwiskach,

e) zbiorowiska chwastów segetalnych (rośliny związane z uprawą roli) na gruntach ornych,

f) zbiorowiska chwastów ruderalnych (rośliny związane z zabudową) na terenach zabudowanych,

g) topole w zadrzewieniach przydrożnych, zwłaszcza gatunki i odmiany obcego pochodzenia,

h) gatunki chronione i rzadkie

Brak inwentaryzacji przyrodniczej uniemożliwia dokładne określenie gatunków chronionych i rzadkich.

W opisach obszarów przewidzianych do ochrony są jednak wymienione następujące gatunki roślin:

-turzyce strunowa i bagienna *Carex chordorrhiza* i *C. Limosa*, wążlik błotny *Hammarbya paludosa*, wielosił błękitny *Polemonium coeruleum*, występujące m. in. w projektowanym Specjalnym Obszarze Ochrony - ostoja Lasy Parczewskie,

- brzoza niska *Betula humilis*, kruszyna pospolita *Frangula alnus*, bagno zwyczajne *Ledum palustre*, grążel żółty *Nuphar lutea*, grzybienie białe *Nymphaea alba*,

występujące m. in. w projektowanym Obszarze Specjalnej Ochrony – ostoja Dolina Tyśmienicy.

i) pomniki przyrody

W gminie są następujące pomniki przyrody:

- **wiąz szypułkowy** /*Ulmus laevis Pall.*/ o obwodzie na wys. 1,3 – 425 cm, wysokości 20 m, rzucie korony 15 x 12 m, wysokości pnia do pierwszego konara 1,5 m, rosnący na grobli stawów rybnych „Prokop”,

- **grupa złożona z 5 dębów szypułkowych** /*Quercus robur L.*/ o obwodach na wys. 1,3 m – 322, 330, 317, 330, 400, 400 cm, wysokościach 20 – 22 m, rzutach koron 12 x 14, 20 x 18, 21 x 17, 18 x 19, wysokościach pnia do pierwszego konara 3; 3; 4; 4; 3,5 m, rosnących w oddz. leśnych 45 i 46 na skraju wsi Buradów, Nadleśnictwo Parczew, leśnictwo Laski,

- **lipa drobnolistna** /*Tilia cordata Mill.*/ o obwodzie na wys. 1,3 m – 518 cm, rzucie korony 22 x 26 m, wysokości 24 m, wysokości pnia do pierwszego konara 6 m, rosnąca we wsi Wierzbówka na siedlisku Antoniego Gołackiego, - **nie istnieje**

- **dąb szypułkowy** /*Quercus robur L.*/ o obwodzie na wys. 1,3 m – 340 cm, rzucie korony 23 x 20 m, wysokości 24 m, wysokości pnia do pierwszego konara 4 m, rosnący w oddz. 19 leśnictwa Laski Nadleśnictwo Parczew, w pobliżu wsi Pohulanka,

- **wiąz szypułkowy** /*Ulmus laevis Pall.*/ o obwodzie na wys. 1,3 – 370 cm, wysokości 30 m, rzucie korony 20 x 19 m, wysokości pnia do pierwszego konara 3 m, rosnący na działce siedliskowej Jana Sobianka we wsi Wierzbówka,

-**wiąz szypułkowy** /*Ulmus laevis Pall.*/ o obwodzie na wys. 1,3 – 295 cm, wysokości 25 m, rzucie korony 16 x 14 m, wysokości pnia do pierwszego konara 5 m, rosnący na grobli stawów rybnych w Babince,

-**dwie lipy drobnolistne** /*Tilia cordata Mill.*/ o obwodach na wys. 1,3 m – 400 cm i 400 cm, rzutach koron 22 m x 16 m, wysokościach 22 m i 23 m, wysokościach pni do pierwszego konara 3 m i 2 m, obok cmentarza wojennego w Tyśmienicy.

Ochroną pomnikową należy objąć ponadto:

-**kasztanowiec biały** /*Aesculus hippocastanum L.*/

na grobli stawów rybnych w Babiance - nr rej. 161 - **nie istnieje**

4.5.2. Zalecenia

a) Należy sporządzić **inwentaryzację przyrodniczą gminy** oraz objąć ochroną poszczególne obiekty i gatunki.

b) lasy

Należy zadbać, aby plany urządzeniowe dla lasów państwowych i prywatnych przewidywały przebudowę drzewostanów stosownie do warunków siedliskowych (przedstawiciel Gminy uczestniczy w posiedzeniach komisji zatwierdzającej plany).

Należy zwiększać lesistość gminy.

c) obszary podmokłe

Zdecydowanie należy je chronić, zabraniając melioracji, regulacji cieków, zalesiania, zanieczyszczania wody, zaśmiecania.

d) łąki i pastwiska

Łąki i pastwiska należy nadal użytkować ekstensywnie.

Murawy należy okresowo wypasać w celu zapobiegania zarastaniu.

e) inne

Należy zostawiać ostoje chwastów na miedzach, w zaroślach i zadrzewieniach śródpolnych. Stanowiska gatunków chronionych i rzadkich trzeba chronić przed zniszczeniem lub przekształceniem. Należy propagować rolnictwo ekologiczne.

f) obszary chronione

Należy zachować wszystkie lasy ochronne ze względu na ich rolę ekologiczną, ochronić je przed nadmierną penetracją a olsy przed zmianą warunków siedliskowych.

Należy zabronić zmian stosunków wodnych w rejonie dolin rzecznych.

Walory przyrodnicze i krajobrazowe południowej części gminy (Lasy Parczewskie, kompleks stawów w Tyśmienicy, Babiance i Komarnem, oczka wodne, doliny rzek) bogactwo flory i fauny oraz walory środowiska kulturowego predysponują ją do turystyki. Potrzebne jest wytyczenie ścieżek rowerowych i nowych szlaków turystycznych łączących gminę z gminami sąsiednimi (gminy Siemień, Dębowa Kłoda, Sosnowica). Trzeba też wyraźnie oznakować szlaki turystyczne.

g) przyroda nieożywiona

Duże okazy gładów polodowcowych leżące na powierzchni ziemi lub wydobywane, nie są objęte ochroną.

Należy uznać za pomniki przyrody gładz polodowcowe w Tyśmienicy i Parczewie oraz sadzawkę na przedmieściu Parczewa.

h) inne proponowane i zapowiadane formy ochrony

1) projektowany Specjalny Obszar Ochrony - ostoja Lasy Parczewskie PLH 060013 (Natura 2000)

W skład ostoi ma wejść południowa część kompleksu Lasów Parczewskich z dolinami rzeki Bobrówki i cieką Ochoża oraz dwoma dystroficznymi jeziorami otoczonymi torfowiskami przejściowymi. Zachowane są naturalne drzewostany dębowe i sosnowe. Na uwagę zasługują zbiorowiska łąkowe i olsowe w dolinie rzeki Bobrówki. W projektowanej ostoi reprezentowanych jest 11 typów siedlisk o znaczeniu europejskim, obfitującym w rzadkie gatunki roślin. Do najcenniejszych należą taksony z Polskiej Czerwonej Księgi Roślin - turzyce strunowa i bagienna *Carex chordorrhiza* i *C. Limosa*, wążlik błotny *Hammarbya paludosa*, wielosił błękitny *Polemonium coeruleum*. Występuje 11 gatunków zwierząt wymienionych w załączniku II Dyrektywy UE. Na uwagę zasługuje niewielka populacja żółwia błotnego oraz jedno z nielicznych w Polsce stanowisk przeplatki aurinii *Euphydrys aurinia*.

Typy siedlisk przyrodniczych z Zał. I DS (Dyrektywa Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory) w projektowanej ostoi Lasy Parczewskie PLH 060013 (wg Projektu Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 dla województwa lubelskiego):

- twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łakami ramienic,
- starorzecza i inne eutroficzne, naturalne zbiorniki wodne,
- naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne, zmiennowilgotne łąki trześlcowe,
- górskie i niżowe ziołorośla nadrzeczne i okrajkowe, niżowe i górskie łąki użytkowane ekstensywnie, torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji),
- torfowiska przejściowe i trzęsawiska,
- obniżenia dolinkowe i pola mszarne,

- bory i lasy bagienne.

Gatunki zwierząt z Zał. II DS: bóbr europejski, wilk, wydra; kumak nizinny, żółw błotny; koza, piskorz; czerwoczyk nieparek, modraszek nausitous, modraszek telejus, przeplatka aurinia.

Wartość przyrodnicza: ostoja ptasia o randze europejskiej. Występują co najmniej 23 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 4 gatunki z Polskiej Czerwonej Księgi. Jedno z nielicznych stanowisk lęgowych podgorzałki. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1 % populacji krajowej następujących gatunków ptaków: bielik, podgorzałka, puchacz, trzmielojad, dzięcioł białogrzbiety.

Zagrożenia: obniżenie poziomu wód gruntowych, zanieczyszczenie wód, w kompleksach stawowych zarówno zaniechanie gospodarki stawowej jak jej intensyfikacja, zaniechanie gospodarki pastwiskowo-łąkarskiej w siedliskach otwartych a także programowe zalesianie.

2) projektowany Obszar Specjalnej Ochrony – ostoja Lasy Parzewskie PLB 060008 (Natura 2000)

Gatunki ptaków z Zał. I DP, które stanowiły podstawę klasyfikacji obszaru: bielik, błotniak łąkowy, błotniak stawowy, bocian biały, bocian czarny, derkacz, dzięcioł białogrzbiety, dzięcioł czarny, dzięcioł średni, dzięcioł zielonosiwy, gąsiorek, jarząbek, jarzębatka, lelek, lerka, muchołówka białoszyja, muchołówka mała, orlik krzykliwy, ortolan, podgorzałka, puchacz, trzmielojad, zimorodek, żuraw.

3) projektowany Parzewski Park Krajobrazowy

Parzewski Park Krajobrazowy ma objąć południową część gminy w granicach kompleksu Lasów Parzewskich wraz z doliną rzeki Tyśmienicy i Bobrówki. Park będzie stanowić najbardziej wysuniętą na północny zachód formę ochrony krajobrazu w korytarzu ekologicznym utworzonym przez system parków krajobrazowych od okolic Chełma z centralnie położonym Poleskim Parkiem Narodowym. W systemie tym Parzewski Park Krajobrazowy ma odgrywać rolę otuliny Poleskiego Parku Narodowego.

4) rezerwat „ Jezioro Obradowskie”

W Parczewskim Parku Krajobrazowym znajduje się jezioro Obradowskie uznane za rezerwat przyrody w 1975 roku.

Rezerwat o powierzchni 81,79 ha obejmuje pierwotnie dystroficzne, obecnie humusowe, eutroficzne jezioro Obradowskie oraz otaczające je torfowisko przejściowe i fragmenty boru sosnowego.

Rezerwat został utworzony ze względu na ochronę ekosystemu wodno-torfowiskowego. Występują tutaj chronione gatunki roślin: wierzby (*Salix lapponum*, *S. myrtilloides*), brzoza niska (*Betula humilis*), turzyce (*Carex chordorrhiza*, *C. limosa*, *C. dioica*), roszciki (*Drosera intermedia*, *D. anglica*), widłak torfowy (*Lycopodiella inundata*) i inne.

Na jeziorze Obradowskim uprawia się nielegalne wędkarstwo.

Poziom wód jeziora został obniżony w 1956 roku przez rowy melioracyjne. Rośliny zielne torfowiska przejściowego zamierają gromadnie na skutek opanowywania ich przez lasy brzozowe i olchowe.

Należy utrzymać rowy melioracyjne w stanie zaniku.

5) projektowany rezerwat faunistyczny “Gościniec”

Rezerwat ma objąć południowo-zachodnią część Lasów Parczewskich łącznie z fragmentem zabagnionej doliny rzeki Bobrówki (meandry, zbiorowiska roślin wodnych i szuwarowych).

W latach 1979-80 reintrodukowano tutaj bobra europejskiego, który zaadaptował się i zasiedla również obszary położone poza granicami projektowanego rezerwatu.

Krajobraz odznacza się mozaiką naturalnych środowisk skupionych wokół rzeki Bobrówki, płynącej w naturalnym korycie przez zabagnioną dolinę. Obszar tego rezerwatu ma być stosunkowo duży: 172,92 ha, z czego 75,46 ha należy do gm. Parczew. Rezerwat ma otaczać ponadto otulina o powierzchni 97,24 ha.

6) projektowany Międzynarodowy Rezerwat Biosfery “Polesie”, w skład którego wchodziłby m.in. Parczewski Park Krajobrazowy.

Po stronie polskiej Rezerwat Biosfery miałby obejmować w swej zachodniej części Wielki Staw Siemień oraz południową część gminy Parczew w granicach projektowanego Parczewskiego PK.

7) projektowany Obszar Specjalnej Ochrony „Ostoja Dolina Tyśmienicy” PLB 060007 (Natura 2000)

Obszar obejmuje środkowy i dolny odcinek doliny Tyśmienicy, od Ostrowa Lubelskiego do Kocka, o powierzchni 6.263ha.

Dolina jest w większości zmeliorowana, zajmują ją wilgotne łąki z fragmentami turzycowisk, miejscami występują zarośla wierzbowe i olszyny. Znajduje się tu kilka kompleksów stawów, liczne torfianki i starorzecza. Otoczenie ostoi stanowią w większości pola uprawne i tereny zabudowane.

Jest to ostoja ptasia o randze europejskiej. Występuje tu co najmniej 25 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej i 11 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi.

W okresie lęgowym obszar zasiedlają następujące gatunki ptaków: batalion, bączek, bąk, bielik, błotniak łąkowy, błotniak stawowy, bocian biały, bocian czarny, derkacz, dublet, gąsiorek, jarzębata, kropiatka, mewa czarnogłowa, ortolan, podróżniczek, puchacz, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, rybitwa rzeczna, sowa błotna, zielonka, zimorodek.

Jest to również ostoja wydry *Lutra lutra* i kilku zagrożonych gatunków ryb oraz chronionych gatunków roślin: brzoza niska *Betula humilis*, kruszyna pospolita *Frangula alnus*, bagno zwyczajne *Ledum palustre*, grążel żółty *Nuphar lutea*, grzybień biały *Nymphaea alba*.

Daje się zauważyć negatywne oddziaływanie społeczności lokalnej na dolinę Tyśmienicy: wypalanie, ręczne wycinanie torfu, pozbywanie się odpadów z gospodarstw domowych, zanieczyszczanie wód, odwadnianie.

Zagrożenie ostoi związane jest z usuwaniem roślinności szuwarowej i tępieniem ptaków rybożernych na stawach, wypalaniem łąk i ich zaorywaniem,

zarastaniem oczek wodnych, sukcesją na torfowisku, regulacją stosunków wodnych, wędkarstwem.

Zasady gospodarowania w ostojach Natura 2000

Należy chronić Specjalne Obszary Ochrony przeciwdziałając przekształceniu siedlisk i niekorzystnym zmianom w obrębie populacji roślin i zwierząt. Przeprowadzać renaturalizację ekosystemów zdegradowanych oraz restytucję gatunków rodzimych.

Dla każdego obszaru należy sporządzić plan ochrony.

8) proponowane ostoje CORINE Biotopes:

Lasy Parzewskie, doliny Tyśmienicy i Bobrówki, jezioro Obradowskie

9) Parzewski Obszar Chronionego Krajobrazu, w którego skład ma wejść cała część gminy położona na południe od linii Koczergi- Sowin obejmująca ok. 290 km², od Uhnina i Białki w gminie Dębowa Kłoda, po Bełczac w gminie Czemierniki.

Ta część gminy Parzew stanowi korytarz ekologiczny między Poleskim Parkiem Narodowym a systemem obszarów chronionych "Małego Mazowsza".

Celem ustanowienia systemu jest zapewnienie powiązań przestrzennych i funkcjonalnych między obszarami chronionymi (Parzewski Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, Poleski Park Narodowy) w skali regionalnej i ponadregionalnej. Zasady funkcjonowania systemu należy podporządkować ochronie środowiska. Za funkcje uzupełniające uznaje się rekreację, gospodarkę leśną i rolno-hodowlaną podlegającą rygorom ochrony wód.

Najważniejsze zagrożenia, propozycje rozwiązań i priorytety (A - „bardzo pilne”, B – „pilne”, C – „mniej pilne”) przedstawia tabela 10.

Tabela 10 . Zagrożenia, zalecenia

l.p.	obiekt	zagrożenie	zalecenia	priorytet
1	Flora gminy	Brak rozeznania gatunków, ilości i rozmieszczenia	Wykonać inwentaryzację przyrodniczą gminy	A
1.	Lasy w gminie	Monokultura gatunkowa lasów i niewłaściwa struktura wiekowa	1. Przebudowa składu gatunkowego. 2. Ochrona olsów	B A
2.	Obszary podmokłe	Wysychanie mokradeł i ubożenie flory i fauny	Ochrona obszarów podmokłych, tzn. nie ingerowanie bez uzasadnionej konieczności	B
3.	Łąki i pastwiska	Zmiana składu gatunkowego łąk i pastwisk	Użytkowanie 1-2-kośne	B
4.	Murawy	Zarastanie muraw	Wypasanie okresowe	B
5.	Gatunki i obiekty chronione	Niewiele gatunków rzadkich i chronionych oraz miejsc pod ochroną	1. Ochrona przed niszczeniem lub przekształcaniem 2. Edukacja ekologiczna 3. Powołanie nowych form ochrony	A A B

4.6. Fauna

4.6.1. Gatunki chronione i rzadkie

Brak inwentaryzacji przyrodniczej uniemożliwia dokładne określenie gatunków chronionych i rzadkich.

W opisach obszarów przewidzianych do ochrony są jednak wymienione następujące gatunki zwierząt:

a) ssaki: bóbr europejski, wilk, wydra,

b) ptaki: batalion, bączek, bąk, bielik, błotniak łąkowy, błotniak stawowy, bocian biały, bocian czarny, cyranka, derkacz, dubelt, dzięcioł białoogrzbity, dzięcioł czarny, dzięcioł średni, dzięcioł zielonosiwy, gąsiorek, krakwa, krwawodziób, kulik wielki, lelek, lerka, mewa czarnogłowa, mewa mała, muchołówka białoszyja, muchołówka mała, orlik krzykliwy, ortolan, perkoz rdzawoszyi, podgorzałka, podróżniczek, pokrzewka jarzębata, puchacz, pustułka, rybitwa białoskrzydła, rybitwa białowąsa, rybitwa czarna, rybitwa rzeczna, rycyk, sowa błotna, trzmielojad, zielonka zimorodek, żuraw,

c) gady: żółw błotny, jaszczurki, traszki, węże,

d) płazy: żaby, ropuchy, padalec,

e) ryby: koza, piskorz;

f) owady: czerwonończyk nieparek, modraszek nausitous, modraszek telejus, przeplatka aurinia.

4.6.2. Zalecenia

Należy sporządzić inwentaryzację przyrodniczą gminy.

Miejsca występowania gatunków chronionych i rzadkich należy chronić przed zniszczeniem bądź przekształceniem.

Za ostoje gatunków chronionych należy uznać miejsca ich występowania i rozrodu, wskazane w inwentaryzacji przyrodniczej gminy.

Najważniejsze zagrożenia, propozycje rozwiązań i priorytety (A - „bardzo pilne”, B – „pilne”, C – „mniej pilne”) przedstawia tabela 11.

Tabela 11 . Zagrożenia, zalecenia

l.p.	obiekt	zagrożenie	zalecenia	priorytet
1.	Fauna gminy	Brak rozeznania gatunków, liczebności i miejsc występowania	Wykonać inwentaryzację przyrodniczą gminy	A
2.	Gatunki chronione	Niszczanie okazów i ostoi	Otoczyć skuteczną ochroną	A
		Osuszanie siedlisk chemizacja rolnictwa, skażenie wód	Zaniechać melioracji odwadniających, sztuczne nawożenie i chemizację ograniczyć do minimum	A

4.7. Edukacja ekologiczna_

W szkołach są wprowadzane programy edukacji ekologicznej dotowane przez Gminę oraz akcje skierowane do społeczeństwa.

Szkoła Podstawowa nr 1 w Parczewie wykonuje akcje i przedsięwzięcia ekologiczne jako prace Szkolnego Centrum Edukacji Ekologicznej. Działania edukacyjne odbywają się podczas zajęć kół zainteresowań (kółko ekologiczne, koło turystyczno-krajoznawcze, LOP, grupa teatralna, kółko ekologiczno-dziennikarskie): “Zaopiekuj się Ziemią”, “Sprzątanie świata”, “Segregacja śmieci”,

“Dokarmianie ptaków w okresie zimowym”. Organizowane są wycieczki turystyczno-krajoznawcze i zajęcia terenowe, konkursy i apele przyrodnicze, obserwacje przyrodnicze, monitoring środowiska, inscenizacje, zajęcia warsztatowe, uroczystości i imprezy ekologiczne. Wydawana jest gazetka ekologiczna “Zielone Echo Jedyńki” jako dokumentacja działalności ekologicznej szkoły. Szkoła kieruje zbiórką surowców wtórnych wśród społeczności lokalnej.

Szkoła Podstawowa nr 2 w Parczewie prowadzi liczne programy edukacji ekologicznej:

- program “Zostań przyjacielem przyrody” (termin realizacji: 01.01.2004–30.11.2004r.) obejmujący działania na rzecz najbliższego środowiska przyrodniczego, badania i obserwacje oraz prowadzenie szkolnego ogródka,

- program “Zielona dwójka” miał na celu zapoznanie uczniów z racjonalną gospodarką odpadami. W ramach akcji przeprowadzano segregację odpadów i zbiórkę surowców wtórnych. Innym założeniem programu było utworzenie ścieżki dydaktycznej w najbliższym otoczeniu szkoły. Projekt opierał się o bezpośredni kontakt z przyrodą, obserwacje, wywiady i praktyczne działania,

- akcje “Sprzątanie świata”, “Dzień Ziemi”, “Pomóżmy zwierzętom przetrwać zimę”.

Publiczne Gimnazjum w Parczewie realizuje projekt ekologiczny „Czy nam grozi potop śmieci?”, mający na celu kreowanie świadomości ekologicznej uczniów i ich rodziców w gospodarowaniu odpadami, pogłębianiu zachowań proekologicznych oraz uczenie odpowiedzialności za stan przyrody w najbliższym otoczeniu. Realizacja projektu oparta jest na wykorzystaniu różnych form i metod nauczania.

Edukację ekologiczną prowadzi też Liceum Ogólnokształcące w Parczewie i inne szkoły. W finansowaniu programów edukacyjnych uczestniczył Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Lublinie.

Gmina zamierza przeznaczyć w bieżącym roku na edukację ekologiczną 20 tys. zł.

4.7.1. Zalecenia

Program edukacji ekologicznej należy wprowadzić na wszystkich poziomach nauczania.

Celem powinno być uświadomienie uczniom zagrożeń środowiska przyrodniczego występujących w miejscu zamieszkania oraz budzenie szacunku dla przyrody.

W programie winny być ujęte następujące zagadnienia tematyczne:

- różnorodność biologiczna (gatunkowa, genetyczna oraz ekosystemów) i znaczenie jej ochrony,
- przyczyny i skutki niepożądanych zmian w biosferze,
- przyczyny i skutki niepożądanych zmian w atmosferze, hydrosferze i litosferze,
- żywność – oddziaływanie produkcji żywności na środowisko,
- zagrożenie dla środowiska wynikające z produkcji i transportu energii, energetyka jądrowa – bezpieczeństwo i składowanie odpadów.

Program edukacji ekologicznej łączy wiedzę z różnych dziedzin nauk przyrodniczych, toteż powinien być realizowany na poszczególnych przedmiotach: biologia, geografia, chemia, fizyka, historia, matematyka, język niemiecki i angielski, WOS i kółku chemiczno-ekologicznym metodą pogadarek, analizy artykułów prasowych, gier dydaktycznych, pracy z mapą i słownikiem, analizy plansz, danych źródłowych, wywiadów (z pracownikiem SANEPIDu, przedstawicielem LOP, leśnikiem, lekarzem, pielęgniarzką szkolną), pracy z przewodnikami i kluczami gatunków chronionych, referatów, debat, wycieczek (do miejsc przyrodniczych i do zakładów

produkcyjnych, wysypisk odpadów), pracy laboratoryjnej, dyskusji panelowych, filmów przyrodniczych, środków multimedialnych, obserwacji mikroskopowych, ankiet, pracy z Internetem.

Skuteczność programu bada się na zakończenie roku szkolnego przez ankiety, wywiady, rozmowy z uczniami i rodzicami, hospitacje zajęć kółka chemiczno-ekologicznego przez dyrektora szkoły.

Uzyskane wyniki służą do wprowadzania zmian w programie.

Edukować ekologicznie należy również dorosłych: podczas szkoleń rolniczych, na sesjach Rady Gminy, itp.

5. Zdrowotność mieszkańców gminy

5.1. Stan istniejący

Zdrowotność mieszkańców gminy jest powiązana z trybem życia i sposobem zarobkowania. W powiecie parczewskim najwyższy wskaźnik osiągają choroby układu krążenia. W 2001 roku wskaźnik ten wynosił 276,44 na 10 tys. mieszkańców i był o ponad połowę wyższy niż wskaźnik w województwie. W roku poprzednim (2000) powyższy wskaźnik był jeszcze wyższy i wynosił 303,8 na 10 tys. mieszkańców.

Następną grupą chorób występujących licznie w powiecie są schorzenia nowotworowe, gdzie wskaźnik zachorowalności wśród osób powyżej 19 roku życia był jednym z wyższych w województwie i wynosił 68,57 na 10 tys. mieszkańców.

Wysoki wskaźnik zachorowalności mają choroby psychiczne. W roku 2001 największy udział miały zaburzenia nerwicowe związane ze stresem i somatyczne (wskaźnik zachorowalności wynosił 47,95 na 10 tys. ludności i był wyższy, niż w roku poprzednim), epizody afektywne (12,18 na 10 tys. mieszkańców i był wyższy, niż w roku poprzednim), zaburzenia spowodowane używaniem alkoholu (11,92 na 10 tys. mieszkańców i był niższy, niż w roku poprzednim).

W latach 2000 i 2001 w powiecie zarejestrowano nowe przypadki zachorowań na gruźlicę: odpowiednio 24 (wskaźnik 62,0 na 100 tys. ludności) i 15 (38,9 na 100 tys. ludności). Wskaźnik zachorowalności był jednym z wyższych w województwie.

W ciągu dwóch ostatnich lat nie zanotowano zachorowań na choroby weneryczne

5.2. Zalecenia

Należy przestrzegać bezpieczeństwa i higieny pracy ze środkami ochrony roślin i herbicydami oraz przy rozsiewaniu nawozów sztucznych. Zasady te powinny być przypomniane na szkoleniach rolniczych.

Propagować zdrowe zasady odżywiania, uczyć samokontroli organizmu i potrzeby kontroli lekarskich.

Organizować tzw. „białe niedziele” przez zaproszenie lekarzy o jednakowych lub różnych specjalizacjach.

Po zapoznaniu się z potrzebami mieszkańców zaprosić psychologa - terapeutę leczącego z nałogów.

Organizować i ogłaszać dni bez papierosa i alkoholu (można z czasem wprowadzić stałe np. jeden dzień w tygodniu).

Utworzyć trasy rekreacyjne (np. rowerowe) dla aktywnego wypoczynku dzieci i dorosłych.

6. Koszty ochrony środowiska i planowane inwestycje

W roku 2004 budżet Gminy Parczew w dziedzinie ochrony środowiska wynosi 170 000zł, z czego przypada:

469 000 zł – na gospodarkę wodno-ściekową (w tym 455 000 na inwestycje),

387 000 zł – na oczyszczanie miast i wsi (w tym 360 000 na usługi),

17 000 zł – na utrzymanie zieleni,

536 000 - na infrastrukturę wodociągową i sanitacyjną wsi plus 1 258 000 zł z funduszy akcesyjnych UE.

Dodatkowo z Gminnego Funduszu Ochrony Środowiska są dofinansowywane utrzymanie terenów zieleni i kanalizacje.

Plan wydatków inwestycyjnych gminy do roku 2013 wymienia w pozycjach związanych z ochroną środowiska kierunki inwestowania i kwoty zestawione w tabeli 12.

Tabela 12 . Plan wydatków inwestycyjnych na ochronę środowiska w budżecie

gminy do roku 2013

L.p.	Zadanie inwestycyjne	Wydano w latach 2000-2003	Plan na lata 2003-2013
1.	Uzbrojenie terenu	568 000,-	1 432 000,-
2.	Skanalizowanie gminy		
	a) osiedla w Parczewie	-	1 252 682,-
	b) miejscowości	-	5 559 000,-
razem		-	6 811 682,-
3.	Budowa i remonty dróg		
	a) w Parczewie		
	- osiedla	-	5 519 000,-
	- projekty indywidualne	-	1 310 000,-
	b) w innych miejscowościach	474 000,-	2 875 000,-
razem		474 000,-	9 704 000,-
4.	Składowisko odpadów	-	200 000,-
5.	Zagospodarowanie zbiornika wodnego	-	-
6.	Wodociągi		
	a) w Parczewie	670 000,-	322 000,-
	b) w innych miejscowościach	-	2 120 000,-
razem		670 000,-	2 442 000,-
ogółem		1 712 000,-	20 589 682,-

Największą kwotę: 9 704 000 zł przeznacza się na budowę i remonty dróg, przede wszystkim w Parczewie: 6 829 000 zł, tj. ponad dwukrotnie więcej, niż w pozostałych miejscowościach gminy.

Budowa i remonty dróg wpływają na stan środowiska pośrednio, zmniejszając ilość zanieczyszczeń i hałas.

Inwestycje bezpośrednio związane z ochroną środowiska to skanalizowanie gminy, budowa wodociągów, zagospodarowanie zbiornika wodnego i składowisko odpadów. Na te cele plan przeznacza łącznie kwotę 9 435 682 zł, z czego na składowisko odpadów 200 000 zł, zaś na zagospodarowanie zbiornika wodnego nic.

Ochrona środowiska wymaga natomiast poniesienia następujących wydatków na cele wymienione w tabeli 13:

Tabela 13. Wydatki potrzebne na ochronę środowiska

l.p.	przeznaczenie	rok	kwota	źródło		
				własne	pożyczka	dotacja
1.	budowa kanalizacji na obszarach wiejskich	2007 do 2013	5.559.000	1.111.800	1.667.700	2.779.500
2.	budowa separatora wód deszczowych w Parczewie	2005	40.000	20.000	-	20.000
3.	budowa oczyszczalni przydomowych w zabudowie rozproszonej	2007 do 2013	80.000	-	-	80.000
4.	gazyfikacja	?	Inwestor komercyjny			
5.	uporządkowanie gospodarki odpadowej	2007 do 2013	2.002.000	200.000	301.000	1.501.000
6.	likwidacja dzikich wysypisk odpadów	2004 do 2006	40.000	20.000	-	20.000
7.	likwidacja i rekultywacja nielegalnych kopalni piasku	2004 do 2006	30.000	15.000	-	15.000
8.	badanie czystości gleb, wód i powietrza	2004 do 2013	20.000	10.000	-	10.000
9.	zalesianie nieużytków i gruntów słabych	stale	zalesianie indywidualne			
10.	przebudowa składu gatunkowego drzewostanu w lasach	stale	przebudowa indywidualna			
11.	pielęgnacja i zakładanie zadrzewień, corocznie	2004 do 2013	15.000	5.000	5.000	5.000
12.	wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej gminy	2006	20.000	10.000	-	10.000
13.	ochrona obiektów przyrodniczych i gatunków, corocznie	2004 do 2006	15.000	5.000	-	10.000
14.	ochrona obiektów kulturowych (zabytki architektury drewnianej, itp.), corocznie	2004 do 2013	30.000	15.000	-	15.000

15.	utworzenie zielonych ekranów akustycznych i przeciwpyłowych	2004 do 2013	10.000	5.000	-	5.000
16.	utrzymanie czystości i porządku (konkursy, itp.), corocznie	2004 do 2013	10.000	5.000	-	5.000
17.	edukacja rolników, corocznie	2004 do 2013	10.000	5.000	-	5.000
18.	profilaktyka i oświata zdrowotna	2004 do 2013	10.000	5.000	-	5.000
19.	wyznaczenie turystycznych tras rekreacyjnych (np. rowerowych)	2004 do 2013	15.000	5.000	-	10.000

karta zadań ochronnych ochrona powietrza

L.p.	zadanie	odpowiedzialny za wykonanie	wykonawca	termin wykonania
1.	gazyfikacja całej gminy	Gmina	z przetargu	zależnie od budowy gazociągu głównego
2.	utworzenie zielonych ekranów akustycznych i przeciwpyłowych	Gmina	ZUK	do 2007r.
3.	przestrzeganie zasad lokalizacji budynków (nie mniej niż 60 m od jezdni)	Gmina	właściciele	stale
4.	prawidłowa eksploatacja składowiska odpadów	ZUK	ZUK	stale
5.	edukacja ekologiczna społeczeństwa	Gmina	ODR, szkoły	systematycznie
6.	monitoring w miejscach szczególnego zagrożenia	Gmina	ze zlecenia	co dwa lata

karta zadań ochronnych wody podziemne

L.p.	zadanie	odpowiedzialny za wykonanie	wykonawca	termin wykonania
1.	ochrona obszarów zasilania wód	Gmina	ZUK	stale
2.	monitoring wód podziemnych w miejscach szczególnego zagrożenia	Gmina	ZUK	systematycznie wg obowiązujących rozporządzeń
3.	ochrona eksploatowanych ujęć wód podziemnych	ZUK	ZUK	stale
4.	wyznaczenie stref ochronnych ujęć wód	ZUK	ZUK	do 2006 r.
5.	edukacja ekologiczna społeczeństwa	Gmina	ODR, szkoły	systematycznie
6.	odżelazianie wód	ZUK	ZUK	stale
7.	likwidacja dzikich wysypisk odpadów	Gmina	ZUK	systematycznie
8.	prawidłowa eksploatacja składowiska odpadów	ZUK	ZUK	stale

karta zadań ochronnych wody powierzchniowe

L.p.	zadanie	odpowiedzialny za wykonanie	wykonawca	termin wykonania
1.	likwidacja dzikich wysypisk odpadów	Gmina	ZUK	systematycznie
2.	prawidłowa eksploatacja składowiska odpadów	Gmina	ZUK	stale
3.	monitoring wód w miejscach zagrożenia	Gmina	ZUK	raz w roku
4.	nasadzenie zadrzewień wzdłuż cieków	Gmina		do 2006 r.
5.	edukacja ekologiczna rolników i młodzieży	Gmina	ODR, szkoły	stale

karta zadań ochronnych ochrona gleb

L.p.	zadanie	odpowiedzialny za wykonanie	wykonawca	termin wykonania
1.	aktywizacja doradztwa rolniczego	Gmina	ODR	systematycznie
2.	propagowanie rolnictwa ekologicznego	Gmina	ODR, szkoły	systematycznie
3.	propagowanie agroturystyki	Gmina	ODR	systematycznie
4.	zalesianie gruntów ugorowanych słabych klas	Gmina	właściciele gruntów	do 2006 r. następnie systematycznie
5.	ochrona muraw	Gmina		systematycznie
6.	zadrzewienia pasowe w otoczeniu	Gmina	właściciele zakładów	do 2006 r.

	zakładów przemysłowych			
7.	likwidacja dzikich wysypisk odpadów	Gmina	ZUK	systematycznie
8.	prawidłowa eksploatacja składowiska odpadów	Gmina	ZUK	stale
9.	monitoring gleb w miejscach szczególnego zagrożenia	Gmina	firma specjalistyczna	co dwa lata

karta zadań ochronnych ochrona krajobrazu

L.p.	zadanie	odpowiedzialny za wykonanie	wykonawca	termin wykonania
1.	ochrona roślinności śródpolnej, zadrzewień nad ciekami i mokradł	Gmina	Gmina	systematycznie
2.	tworzenie pomników przyrody, użytków ekologicznych i stanowisk dokumentacyjnych	Gmina	Gmina	do 2006 r.
3.	edukacja ekologiczna	Gmina	ODR, szkoły	stale
4.	zorganizowanie konkursu na najpiękniejszą zagrodę lub siedlisko nie będące zagrodą	Gmina	właściciele	corocznie
5.	zwiększenie ilości zadrzewień	Gmina	Gmina, właściciele działek i posesji	systematycznie
6.	dbałość o istniejące zadrzewienia	Gmina	właściciele	systematycznie
7.	konserwacja zabytków	właściciele	właściciele	systematycznie
8.	pielęgnacja parków	właściciele	właściciele	systematycznie

karta zadań ochronnych ochrona przyrody

L.p.	zadanie	odpowiedzialny za wykonanie	wykonawca	termin wykonania
1.	sporządzić inwentaryzację przyrodniczą gminy	Gmina	firma specjalistyczna	do 2006r.
2.	chronić gatunki rzadkie i objęte ochroną	Gmina	Gmina	stale
3.	objąć ochroną proponowane obiekty przyrodnicze	Gmina	pracownik UG	do 2007r.
4.	propagować rolnictwo ekologiczne	Gmina	ODR, szkoły	stale
5.	zachować dotychczasowy ekstensywny sposób użytkowania łąk i pastwisk	Gmina	rolnicy	stale
6.	zachować ostoje chwastów np. na miedzach	Gmina	właściciele gruntów	stale

**Wykaz aktów prawnych
odnoszących się bezpośrednio
do "Programu ochrony środowiska**

1. Ochrona środowiska, geologia, rolnictwo.....	2
A. Ustawy.....	2
B. Rozporządzenia.....	4
2. Ochrona przyrody, roślin i zwierząt, leśnictwo, łowiectwo.....	7
A. Ustawy.....	7
B. Rozporządzenia.....	9
3. Ochrona gruntów i wód.....	11
A. Ustawy.....	11
B. Rozporządzenia.....	12

Ochrona środowiska, geologia, rolnictwo

A.Ustawy

- c) Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska. [Dz.U. 1980 nr 3](#)
[poz. 6](#)
- d) Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. - Prawo geologiczne i górnicze. [Dz.U. 1994 nr 27](#)
[poz. 96](#)
- e) Ustawa z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu. [Dz.U. 2000 nr 89](#)
[poz. 991](#)
- f) Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o dostępie do informacji o środowisku i jego ochronie oraz o ocenach oddziaływania na środowisko. [Dz.U. 2000 nr 109](#)
[poz. 1157](#)
- g) Ustawa z dnia 11 stycznia 2001 r. o substancjach i preparatach chemicznych. [Dz.U. 2001 nr 11](#)
[poz. 84](#)
- h) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. [Dz.U. 2001 nr 62](#)
[poz. 627](#)
- i) Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju. [Dz.U. 2001 nr 97](#)
[poz. 1051](#)
- j) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw. [Dz.U. 2001 nr 100](#)
[poz. 1085](#)
- k) Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o zmianie ustawy - Prawo geologiczne i górnicze. [Dz.U. 2001 nr 110](#)
[poz. 1190](#)
- l) Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o zmianie ustawy o substancjach i preparatach chemicznych [Dz.U. 2002 nr 142](#)
[poz. 1187](#)
- m) Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o zmianie ustawy o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw [Dz.U. 2002 nr 143](#)
[poz. 1196](#)
- n) Ustawa z dnia 26 lipca 2002 r. o ratyfikacji Protokołu z Kioto do Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu [Dz.U. 2002 nr 144](#)
[poz. 1207](#)
- o) Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o zmianie ustawy - Prawo ochrony środowiska i ustawy - Prawo wodne [Dz.U. 2002 nr 233](#)
[poz. 1957](#)
- p) Ustawa z dnia 29 sierpnia 2003 r. o zmianie ustawy o restrukturyzacji finansowej górnictwa siarki oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska [Dz.U. 2003 nr 175](#)
[poz. 1693](#)
- q) Ustawa z dnia 17 października 2003 r. o zmianie ustawy o substancjach i preparatach chemicznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw [Dz.U. 2003 nr 189](#)
[poz. 1852](#)

- r) Ustawa z dnia 3 października 2003 r. o zmianie ustawy - Prawo ochrony środowiska i niektórych innych ustaw [Dz.U. 2003 nr 190](#)
[poz. 1865](#)
- s) Ustawa z dnia 19 lutego 2004 r. o zmianie ustawy - Prawo ochrony środowiska oraz niektórych innych ustaw [Dz.U. 2004 nr 49](#)
[poz. 464](#)
- t) Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o krajowym systemie ek zarządzania i audytu (EMAS) [Dz.U. 2004 nr 70](#)
[poz. 631](#)
- u) Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy - Prawo energetyczne oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska [Dz.U. 2004 nr 91](#)
[poz. 875](#)
- v) Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o substancjach zubożających warstwę ozonową [Dz.U. 2004 nr 121](#)
[poz. 1263](#)

B. Rozporządzenia

1. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 11 sierpnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ochrony przed promieniowaniem szkodliwym dla ludzi i środowiska, dopuszczalnych poziomów promieniowania, jakie mogą występować w środowisku, oraz wymagań obowiązujących przy wykonywaniu pomiarów kontrolnych promieniowania [Dz.U. 1998 nr 107 poz. 676](#)
2. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 lipca 2000 r. w sprawie określenia obszarów, na których występują szkodliwe uciążliwości dla środowiska [Dz.U. 2000 nr 62 poz. 720](#)
3. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 czerwca 2001 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o nawozach i nawożeniu [Dz.U. 2001 nr 60 poz. 615](#)
4. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 1 czerwca 2001 r. w sprawie szczegółowego sposobu stosowania nawozów oraz prowadzenia szkoleń z zakresu ich stosowania [Dz.U. 2001 nr 60 poz. 616](#)
5. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie szczegółowego zamieszczania informacji dotyczącej identyfikacji nawozów, sposobu ich pakowania, dopuszczalnych tolerancji zawartości składników nawozowych w nawozach mineralnych, sposobu pobierania próbek i metod badania nawozów mineralnych oraz wartości zanieczyszczeń [Dz.U. 2001 nr 91 poz. 1016](#)
6. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 listopada 2001r. w sprawie rodzajów instalacji, których eksploatacja wymaga zgłoszenia. [Dz.U. 2001 nr 140 poz. 1585](#)
7. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać projekty zagospodarowania złóż [Dz.U. 2001 nr 157 poz. 1866](#)
8. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 stycznia 2002 r. w sprawie wartości progowych poziomów hałasu [Dz.U. 2002 nr 8 poz. 81](#)
9. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie decyduje o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej [Dz.U. 2002 nr 58 poz. 535](#)
10. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. [Dz.U. 2002 nr 75](#)

- w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie [poz. 690](#)
11. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 czerwca 2002 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów niektórych substancji w powietrzu, alarmowych poziomów niektórych substancji w powietrzu oraz marginesów tolerancji dla dopuszczalnych poziomów niektórych substancji [Dz.U. 2002 nr 87](#)
[poz. 796](#)
12. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 24 czerwca 2002 r. w sprawie wymagań w zakresie wykorzystywania i przemieszczania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska oraz wykorzystywania i oczyszczania instalacji lub urządzeń, w których były lub są wykorzystywane substancje stwarzające szczególne zagrożenie dla środowiska [Dz.U. 2002 nr 96](#)
[poz. 860](#)
13. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 czerwca 2002 r. w sprawie wzorów wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska i sposobu ich przedstawiania [Dz.U. 2002 nr 100](#)
[poz. 920](#)
14. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 lipca 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy ochrony powietrza [Dz.U. 2002 nr 115](#)
[poz. 1003](#)
15. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości [Dz.U. 2002 nr 122](#)
[poz. 1055](#)
16. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie opracowań ekofizjograficznych [Dz.U. 2002 nr 155](#)
[poz. 1298](#)
17. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 października 2002 r. w sprawie sposobu udostępniania informacji o środowisku [Dz.U. 2002 nr 176](#)
[poz. 1453](#)
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 września 2002 r. w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych kryteriów związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięć do sporządzania raportu o oddziaływaniu na środowisko [Dz.U. 2002 nr 179](#)
[poz. 1490](#)
19. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 października 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinien odpowiadać program ochrony środowiska przed hałasem [Dz.U. 2002 nr 179](#)
[poz. 1498](#)
20. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 8 listopada 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinien odpowiadać plan postępowania na wypadek zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, [Dz.U. 2002 nr 194](#)
[poz. 1632](#)

- mienia oraz środowiska naturalnego
21. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 grudnia 2002 r. w sprawie poważnych awarii objętych obowiązkiem zgłoszenia do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska [Dz.U. 2003 nr 5 poz. 58](#)
 22. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 17 czerwca 2003 r. w sprawie określenia wzoru publicznie dostępnego wykazu danych o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie [Dz.U. 2003 nr 110 poz. 1058](#)
 23. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 czerwca 2003 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wzorów wykazów zawierających informacje i dane o zakresie korzystania ze środowiska i sposobu ich przedstawiania [Dz.U. 2003 nr 113 poz. 1075](#)
 24. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 sierpnia 2003 r. w sprawie standardów emisyjnych z instalacji [Dz.U. 2003 nr 163 poz. 1584](#)
 25. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 września 2003 r. w sprawie wykazu substancji niebezpiecznych wraz z ich klasyfikacją i oznakowaniem [Dz.U. 2003 nr 199 poz. 1948](#)
 26. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 grudnia 2003 r. w sprawie substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska [Dz.U. 2003 nr 217 poz. 2141](#)
 27. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 grudnia 2003 r. w sprawie dopuszczalności pomocy publicznej przeznaczonej na ochronę środowiska [Dz.U. 2003 nr 229 poz. 2280](#)
 28. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy publicznej na inwestycje służące ograniczeniu emisji lotnych związków organicznych [Dz.U. 2004 nr 98 poz. 993](#)
 29. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy publicznej na inwestycje służące redukcji emisji ze źródeł spalania paliw [Dz.U. 2004 nr 98 poz. 994](#)
 30. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy publicznej na inwestycje związane z odnawialnymi źródłami energii [Dz.U. 2004 nr 98 poz. 996](#)
 31. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie zestawień istotnych z punktu widzenia ochrony środowiska informacji o produktach [Dz.U. 2004 nr 98 poz. 999](#)

4. Ochrona przyrody, roślin i zwierząt, leśnictwo, łowiectwo

A. Ustawy

9. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach [Dz.U. 1991 nr 101 poz. 444](#)

10. Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie [Dz.U. 1995 nr 147](#)
[poz. 713](#)
11. Ustawa z dnia 10 stycznia 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo łowieckie [Dz.U. 1997 nr 14](#)
[poz. 72](#)
12. Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zmianie ustawy o lasach oraz o zmianie niektórych ustaw. [Dz.U. 1997 nr 54](#)
[poz. 349](#)
13. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo łowieckie [Dz.U. 1997 nr 110](#)
[poz. 715](#)
14. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska oraz o zmianie niektórych ustaw [Dz.U. 1997 nr 133](#)
[poz. 885](#)
15. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt [Dz.U. 1997 nr 111](#)
[poz. 724](#)
16. Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o leśnym materiale rozmnożeniowym [Dz.U. 2001 nr 73](#)
[poz. 761](#)
17. Ustawa z dnia 26 lipca 2001 r. o zmianie ustawy - Prawo łowieckie [Dz.U. 2001 nr 125](#)
[poz. 1366](#)
18. Ustawa z dnia 6 czerwca 2002 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt [Dz.U. 2002 nr 135](#)
[poz. 1141](#)
19. Ustawa z dnia 13 września 2002 r. o produktach biobójczych [Dz.U. 2002 nr 175](#)
[poz. 1433](#)
20. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami [Dz.U. 2003 nr 162](#)
[poz. 1568](#)
21. Ustawa z dnia 18 grudnia 2003 r. o ochronie roślin [Dz.U. 2004 nr 11](#)
[poz. 94](#)
22. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej [Dz.U. 2004 nr 33](#)
[poz. 287](#)
23. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt [Dz.U. 2004 nr 69](#)
[poz. 625](#)
24. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody [Dz.U. 2004 nr 92](#)
[poz. 880](#)

B. Rozporządzenia

- Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej [Dz.U. 1992 nr 67 poz. 337](#)
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 sierpnia 1998 r. w sprawie zasad i warunków wyłapywania bezdomnych zwierząt [Dz.U. 1998 nr 116 poz. 753](#)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 18 listopada 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad ochrony i zbioru płodów runa leśnego oraz zasad lokalizowania [Dz.U. 1999 nr 94 poz. 1096](#)

- pasiek na obszarach leśnych.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 10 kwietnia 2001r. [Dz.U. 2001 nr 43](#)
w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych oraz [poz. 488](#)
określenia okresów polowań na te zwierzęta
 - Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 sierpnia 2001 r. [Dz.U. 2001 nr 92](#)
w sprawie określenia rodzajów siedlisk przyrodniczych [poz. 1029](#)
podlegających ochronie
 - Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 września 2001r. [Dz.U. 2001 nr 106](#)
w sprawie listy gatunków roślin rodzimych dziko występujących [poz. 1167](#)
objętych ochroną gatunkową ścisłą częściową oraz zakazów
właściwych dla tych gatunków i odstępstw od tych zakazów
 - Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 września 2001r. [Dz.U. 2001 nr 130](#)
w sprawie określenia listy gatunków zwierząt rodzimych dziko [poz. 1456](#)
występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową
 - Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 15 stycznia 2002 r. [Dz.U. 2002 nr 8](#)
w sprawie wzoru tablic obwieszczeniowych o obowiązujących [poz. 82](#)
ograniczeniach i zakazach z zakresu ochrony przyrody
 - Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji [Dz.U. 2003 nr 77](#)
z dnia 28 kwietnia 2003 r. w sprawie wykazu ras psów [poz. 687](#)
uznawanych za agresywne
 - Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 [Dz.U. 2004 nr 47](#)
marca 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie minimalnych [poz. 456](#)
warunków utrzymywania poszczególnych gatunków zwierząt
gospodarskich

- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie kwalifikacji osób uprawnionych do zawodowego uboju oraz dopuszczalnych metod uboju i uśmiercania zwierząt [Dz.U. 2004 nr 70](#)
[poz. 643](#)
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 19 kwietnia 2004r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych oraz określenia okresów polowań na te zwierzęta [Dz.U. 2004 nr 76](#)
[poz. 729](#)

5. Ochrona gruntów i wód

A. Ustawy

3. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych [Dz.U. 1995 nr 16](#)
[poz. 78](#)
4. Ustawa z dnia 22 maja 1997 r. o zmianie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych [Dz.U. 1997 nr 60](#)
[poz. 370](#)
5. Ustawa z dnia 17 lipca 1997 r. o zmianie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych [Dz.U. 1997 nr 80.](#)
[poz. 505](#)
6. Ustawa z dnia 11 grudnia 1997 r. zmieniająca ustawę o zmianie ustawy o lasach oraz o zmianie niektórych ustaw i ustawę o ochronie gruntów rolnych i leśnych [Dz.U. 1997 nr 160](#)
[poz. 1079](#)
7. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne [Dz.U. 2001 nr 115](#)
[poz. 1229](#)
8. Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska [Dz.U. 2003 nr 46](#)
[poz. 392](#)
9. Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy - Prawo wodne [Dz.U. 2003 nr 228](#)
[poz. 2259](#)
10. Ustawa z dnia 19 lutego 2004 r. o rybołówstwie [Dz.U. 2004 nr 62](#)
[poz. 574](#)

B. Rozporządzenia

3. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 września 2002 r. w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi [Dz.U. 2002 nr 165 poz. 1359](#)
4. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 października 2002 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe będące środowiskiem życia ryb w warunkach naturalnych [Dz.U. 2002 nr 176 poz. 1455](#)
5. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych [Dz.U. 2003 nr 4 poz. 44](#)
6. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 lutego 2004 r. w sprawie klasyfikacji dla prezentowania stanu wód powierzchniowych i podziemnych, sposobu prowadzenia monitoringu oraz sposobu interpretacji wyników i prezentacji stanu tych wód [Dz.U. 2004 nr 32 poz. 284](#)
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych wymagań utrzymywania gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej [Dz.U. 2004 nr 65 poz. 600](#)
8. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy publicznej na inwestycje służące ochronie wód przed zanieczyszczeniem [Dz.U. 2004 nr 98 poz. 992](#)

SPIS LITERATURY

- * Baran S., Turski R.: Degradacja, ochrona i rekultywacja gleb. Wyd. AR, Lublin 1997.
- * Bukowski A.: Utylizacja odpadów tworzyw sztucznych. Ekologia i Technika, 3, 1993.
- * Czyżyk F.: Wpływ wieloletnich nawodnień ściekami na glebę, wody gruntowe i rośliny. Rozpr. hab., IMUZ Falenty 1994.
- * Cymerman R., Falkowski J., Hopfer A.: Krajobrazy wiejskie. Wyd. ART., Olsztyn 1992.
- * Indulski J.A. (red.): Azbest i inne naturalne włókna mineralne. W: Kryteria zdrowotne środowiska. T. 53. PZWL, Warszawa 1990.
- * Jermaczek A., Stańko R.: Ostoje przyrody. LKP, Świebodzin 1999.
- * Jordan H.P., Kleczkowski A.S. i in.: Ochrona wód podziemnych. Wyd. Geolog. Warszawa 1984.
- * Kabata-Pendias A., Pendias H.: Geochemia pierwiastków śladowych. PWN, Warszawa 1993.
- * Kassenberg A., Marek J.: Ekologiczne aspekty przestrzennego zagospodarowania kraju. PWN, Warszawa 1986.
- * Kozłowski S.: W drodze do ekorozwoju. Wyd. naukowe PWN, Warszawa 1997.
- * Krajewski I., Kowalski J., Moryl A.: Ocena zagrożeń jakości wód podziemnych w terenach rolniczych na podstawie badań lizymetrycznych. Nauk. Inst. Geol. Polit. Wrocław. Nr 58, Wrocław 1989.
- * Krogulec M.: Składowanie odpadów niebezpiecznych i szczególnie niebezpiecznych. Ekologia i Technika, 1, 1993.
- * Marcilonek S.: Melioracje wodne w świetle ochrony i wykorzystania zasobów przyrody. Sesja nauk. Komisji Nauk o Ziemi, Komisji Nauk Rolniczych Oddz. PAN we Wrocławiu, Wrocław 1974.
- * Nosalski A. Zatopiony Klasztor. Ziemia Parczewska, nr (26), Parczew 2004r.
- * Ochrona wód podziemnych. Wyd. Geologiczne, Warszawa 1984.

- * Olaczek R.: Przyroda Polski pod ochroną. Zarząd Główny LOP, Wyd. LOP, Warszawa 1998.
- * Raport o stanie lasów. PGL Lasy Państwowe. IBL Warszawa.
- * Rzechuła J.: O gospodarczym wykorzystaniu stłuczki szklanej. Ekologia i Technika, 5, 1004.
- * Sapek A, Sapek B.: Działalność rolnicza a gazowe zanieczyszczenie powietrza jako źródła zakwaszenia gleb. Zesz. Probl. Post. Nauk Rol., z 456, Warszawa 1998.
- * Siuta J., Zielińska A., Makowiecki K.: Degradacja ziemi. IKŚ, 1985.
- * Skalmowski K. i wsp. :Poradnik gospodarowania odpadami. Wyd. Verlag Dashofer, Warszawa 1998.
- * Wondrasz W.J., Kaczmarzyk G.: System pozyskiwania i degradacji odpadów poszpitalnych. Ekologia i Technika, 4, 1993.
- * Instrukcja eksploatacji składowiska odpadów w Królewskim Dworze, 2002.
- * Przegląd ekologiczny składowiska odpadów w Królewskim Dworze, 2002.
- * Plan gospodarki odpadami dla woj. lubelskiego. Lublin, 2003.
- * Plan zagospodarowania przestrzennego woj. lubelskiego. Lublin, 2002.
- * Strategia rozwoju woj. lubelskiego. Lublin, 2000.
- * Raport o stanie środowiska woj. lubelskiego w 2002 r.
- * Plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Parczew.
- * Podstawowe informacje ze spisów powszechnych. Urząd Statystyczny w Lublinie, 2002.
- * Strategia rozwoju gminy Parczew
- * Program ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami dla powiatu parczewskiego. POS „EKOS”, Lublin, 2004.
- * Wojewódzki program rozwoju alternatywnych źródeł energii dla woj. lubelskiego. Lublin, 2004.
- * II polityka ekologiczna państwa. Warszawa, 2000.